

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Сумський державний університет
Навчально-науковий медичний інститут

Кафедра фізичного виховання і спорту

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА МАГІСТРА

**УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ФАХІВЦІВ СФЕРИ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ**

за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт»
Галузі знань 01 Освіта/Педагогіка

Виконав:
студент денної форми навчання,
II курсу, групи СПм–101
Циганюк Дмитро Леонідович

підпис

к.пед.н., доцент,
Бріжата Ірина Анатоліївна

підпис

Оцінка (бали/національна шкала):

Голова ДЕК: _____

підпис

Реєстраційний номер _____

« _____ » _____ 20 ____ р.

У роботі немає запозичень із праць інших авторів без відповідних посилань

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ЗМІСТ ТА ФУНКЦІЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ.....	6
1.1. Теоретико-методичні засади організації підготовки фахівців фізичної культури і спорту	6
1.2. Післядипломна освіта як важлива та особлива галузь освіти дорослих ...	12
1.3. Особливості навчання у системі підвищення кваліфікації вчителів.....	21
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	29
2.1. Методи дослідження.....	29
2.1.1. Аналіз науково-методичної літератури.....	29
2.1.2. Контент-аналіз.....	30
2.1.3. Соціологічне опитування (анкетування, тестування, бесіда).....	30
2.1.4. Педагогічне спостереження.....	35
2.1.5. Факторний аналіз	36
2.1.6. Методи математичної статистики.....	37
2.2. Організація, методика і контингент досліджень	38
РОЗДІЛ 3. ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ІНШИХ ФІЗКУЛЬТУРНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ.....	42
3.1. Фактори-причини мотивів навчання в системі післядипломної освіти вчителів фізичної культури.....	42
3.2. Технологія організації системи післядипломної освіти вчителів фізичної культури та навчально-методичне забезпечення.....	50
3.3. Педагогічні умови ефективності післядипломної освіти вчителів фізичної культури.....	65
ВИСНОВКИ.....	70
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	72

ВСТУП

Актуальність теми. Підготовка висококваліфікованого фахівця у сфері фізичної культури та спорту вимагає досить значних ресурсів та часу незалежно від виду спорту. Цьому питанню присвячено досить багато наукових праць та прикладної літератури. Втім, коли мова йде про формування системи такої підготовки, особливої актуальності набуває питання навчання, перекваліфікації та підвищення кваліфікації викладачів, тренерів та інших фахівців сфери фізичної культури і спорту, оскільки від їх фаховості, сучасності та компетентності залежить ефективність функціонування всієї системи в цілому.

В сучасних умовах із зростанням обсягів інформації, постійного оновлення, розширення та поглиблення її, відбувається надшвидке застаріння одержаних фахівцем знань, знецінення набутої раніше освіти. Стало вже очевидним, що набутку знань та вмінь отриманого студентом у ВНЗ, вистачає на три-п'ять років праці. Тільки за умови безперервності освіти людина може вважатися освіченою, бути компетентним працівником, справжнім професіоналом у своїй сфері [2].

Саме післядипломна освіта є тією мобільною ланкою неперервної освіти, що здатна задовольнити потреби педагогів, скорегувати їхню діяльність у напрямі оновлених знань, умінь, ціннісних орієнтацій відповідно до вимог часу.

Система вищої освіти перебуває у стані перманентного розвитку й удосконалення. Так, стандарти вищої освіти, які визначають набір ключових компетентностей, знань, умінь та навичок, за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт» були затверджені у 2019 (бакалавр) та 2021 роках (магістр), за рівнем доктора філософії стандарт не затверджений досі. Це свідчить про існуючу актуальність дослідження та удосконалення післядипломної освіти фахівців сфери фізичної культури і спорту.

Мета дослідження – розробка шляхів удосконалення системи післядипломної освіти фахівців сфери фізичної культури і спорту.

Завдання дослідження.

1. Дослідити зміст та функції післядипломної педагогічної освіти фахівців фізичної культури в її ретроспективі.
2. Виявити фактори-причини мотивів навчання в системі післядипломної освіти вчителів фізичної культури.
3. Запропонувати технологію організації системи післядипломної освіти вчителів фізичної культури та навчально-методичне забезпечення.
4. Оцінити педагогічні умови ефективності післядипломної освіти вчителів фізичної культури

Об'єкт дослідження – процес неперервного навчання фахівців сфери фізичної культури і спорту.

Предмет дослідження – організаційно-методичне забезпечення функціонування системи післядипломної освіти фахівців сфери фізичної культури і спорту.

Методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури та нормативної бази; контент-аналіз; соціологічне опитування (анкетування, тестування, бесіда); педагогічне спостереження; факторний аналіз; методи математичної статистики.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у розробці пропозицій щодо удосконалення окремих елементів системи післядипломної освіти фахівців фізичної культури і спорту, зокрема методичних рекомендацій щодо формування цілей та результатів навчання тренерів-викладачів та вчителів фізичного виховання на програмах підвищення кваліфікації.

Практична значимість отриманих результатів полягає в удосконаленні підходів до формування програм підвищення кваліфікації фахівців сфери фізичної культури і спорту у закладах вищої освіти, що дає змогу розширити можливості післядипломної освіти для фахівців відповідної категорії та зробити процес навчання більш гнучким та орієнтованим на сучасні тенденції розвитку фізичної культури і спорту.

Апробація результатів дослідження. Основні результати дослідження доповідалися й розглядалися на ІХ Міжнародній науково-методичній конференції «Інноваційні технології в системі підвищення кваліфікації фахівців фізичного виховання і спорту» (Суми, 10–11 листопада 2022).

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота магістра складається: зі списку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів, висновків, практичних рекомендацій, списку використаної літератури і додатків. Матеріали дослідження викладено на 79 сторінках. Робота містить 10 таблиць та 6 рисунків. В кваліфікаційній роботі використано 62 літературних джерел.

РОЗДІЛ 1

ЗМІСТ ТА ФУНКЦІЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ФАХІВЦІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

1.1. Теоретико-методичні засади організації підготовки фахівців фізичної культури і спорту

У науковій літературі питанню виховання, підготовки та підвищення кваліфікації фахівців галузі фізичної культури і спорту приділено досить багато уваги. Так, зокрема, науково-методичному обґрунтуванню кадрових потреб сфери фізичної культури і спорту присвячена робота О.В. Горбенка. На його думку, державне регулювання потреби у фахівцях фізичної культури і спорту повинно мати більш чітку структуру визначення кадрового забезпечення. Відповідно до цього наука про фізичну культуру повинна орієнтуватися на створення нової методології у кадровій політиці, що відповідає перспективам розвитку, враховує особливості нинішнього стану галузі і її подальші зміни. Тому найголовніше концептуально визначитися у напрямках тих змін, що будуть впроваджені у систему професійної освіти. Водночас, пропозиції щодо змін у системі підготовки кадрів повинні бути виваженими і враховувати історичні та сучасні тенденції розвитку професійної освіти [40].

Значний внесок у розвиток теорії фізичної культури та підготовки фахівців фізичної культури, як стверджує А.М. Окопний, зробили українські педагоги-просвітителі (О. Духнович, Г. Ващенко, М. Демков, І. Ставровський, П. Юркевич, І. Боберський, П. Франко та ін.).

Засновник російської системи підготовки фахівців з фізичної культури П.Ф. Лесгафт визначив вимоги до педагога з акцентом на особистісні якості – дисциплінованість, стриманість, естетичне виконання фізичних вправ. Визначаючи теоретичну підготовку фахівців, П.Ф. Лесгафт звернув увагу на її педагогічну спрямованість: «Лікар може визначити фізичний розвиток учня, але він звичайно не знайомий з окремими вправами, а головне – з їх впливом на молодий організм». Викладач повинен бути добре «знайомим з фізичними

умовами того організму, який він береться виховувати, щоб він розумів вплив на організм тих вправ, які застосовує, і щоб він мав таку педагогічну освіту, яка б керувала ним під час застосування знайомого йому матеріалу викладання до відомого йому молодого організму».

На кожному з етапів реалізуються такі педагогічні умови: забезпечення наступності в меті, завданнях, формах і методах, які реалізуються в навчальному процесі при підготовці фахівців різного рівня; здійснення диференційованої роботи зі студентами у процесі занять залежно від їхніх реальних можливостей і рівнів підготовленості. Відповідно всі ці вміння повинні систематично удосконалюватись шляхом підвищення кваліфікації.

Вивчення соціально-педагогічних аспектів організації післядипломної освіти проводила І.А. Лисенко. Її дослідження засвідчили, що в даний час в Україні немає чіткого єдиного концептуального підходу до оцінки полісистеми післядипломної освіти в розвитку фізкультурного руху, що призводить до недооцінки цього ступеня неперервного навчання і невідповідності його організаційно-педагогічних форм існуючим аналогам провідних зарубіжних країн.

Також у наукових роботах обґрунтовано питання гуманізації та демократизації системи підготовки фахівців [18; 19]. Гуманізація та демократизація системи фізичного виховання за своєю суттю пов'язана з формуванням активної життєвої позиції студентів, з утвердженням національних [24; 34] та загальнолюдських [41; 45] цінностей. Тому потрібен новий підхід до роботи зі студентами, необхідно вивчати та враховувати інтереси і мотивації молоді щодо занять фізичними вправами, навчитись спиратися на їх свідомість, вміти ненав'язливо спрямовувати її.

Система гуманітарної освіти майбутніх фахівців у галузі фізичного виховання і спорту має два взаємозв'язаних рівні ієрархії. Перший рівень забезпечує загальну гуманітарну підготовку, тобто формування у студентів історичної, філософської, політичної, педагогічної, економічної, екологічної, естетичної, правової, мовної культури, культури міжособового спілкування.

Другий – спеціальну гуманітарну підготовку. Вона забезпечує формування у студентів таких знань та навиків, які, маючи по своїй суті гуманітарний характер, в той же час виступають невід’ємними компонентами їх майбутньої професійної діяльності.

Значна частина наукових праць присвячена проблемі удосконалення навчальних планів підготовки фахівців в галузі фізичної культури [23; 26]. В основу формування сучасних планів покладені такі основні принципи та умови:

- забезпечення демократичних засад у плануванні та організації навчально-виховного процесу з врахуванням набутого досвіду та особливостей кожного регіону;

- єдність соціально-морального, загальнокультурного і професійного розвитку особистості майбутнього педагога в умовах широкої гуманітаризації освіти;

- взаємозв’язок фундаментальної і практичної підготовки педагогічних кадрів;

- орієнтація на творчу навчальну діяльність студентів, забезпечення диференційованого та індивідуально-творчого підходу до підготовки майбутнього фахівця.

Окремі дослідники вивчають особливості підготовки майбутніх учителів фізичної культури до різних сторін професійної діяльності. Л.В. Заремба обґрунтував шляхи формування у студентів готовності до організації позаурочної діяльності учнів. Н.Ю. Зубанова розробила технологію формування професійно-педагогічної спрямованості особистості майбутнього вчителя фізичної культури. А.Й. Капська виявила особливості формування готовності студентів до професійної творчості. О.П. Федик дослідила психологічні детермінанти професійної підготовки студентів до майбутньої спортивно-педагогічної діяльності.

Дослідження В.І. Шандригося засвідчили, що подальший розвиток галузі фізичного виховання і спорту пов’язаний із впровадженням нових форм організації та управління освітою, сучасних технічних засобів. Аналіз процесу

комп'ютеризації фізичного виховання учнівської молоді виявив значну кількість програм, які мають різну спрямованість: оздоровчу, навчальну, тренувальну. Комп'ютерних технологій, які використовуються в організації навчальної роботи вчителя фізичної культури, серед них немає.

Опитування вчителів фізичної культури показало, що переважна більшість респондентів вважають за необхідне використання комп'ютерних програм у навчальному процесі [25; 32]. Однією з причин, які заважають їх впровадженню, є обмежена кількість навчальних і діагностичних комп'ютерних програм, призначених для фізичного виховання школярів.

Вирішальним фактором формування особистості майбутнього вчителя є суспільна активність та соціальна зрілість самого студента [90]. Чим він більш ініціативний, активний у навчальній і громадській роботі, чим більш наполегливо працює над собою, над вихованням своїх особистісних і професійних якостей, тим успішніше і цілеспрямованіше відбувається становлення його особистості як вчителя і вихователя. Завдання формування особистості вчителя та його професійної підготовки можна розв'язувати в повній мірі, якщо послідовно реалізовувати принцип неперервності педагогічної освіти, який передбачає єдність і наступність довузівської, вузівської та післявузівської підготовки фахівця. Необхідно також забезпечити єдність професійного, загальнокультурного та морально-правового розвитку особистості вчителя [34].

Для належної реалізації ідеї диференціації навчання у практиці вищої школи, в тому числі під час підготовки вчителів фізичної культури, необхідне ретельне дотримання системного підходу, згідно з яким диференціюванню підлягають [53]: цілі і завдання; зміст і навчально-матеріальне забезпечення занять; організаційні форми навчання та педагогічні технології.

На думку Б.М. Шияна, високий рівень підготовки майбутніх учителів фізичної культури досягається за умов:

– наукового обґрунтування і впровадження в процес їх фахової підготовки теоретико-методичних елементів (знань, умінь, навичок), що орієнтовані на формування фізичної культури школярів;

– переорієнтації системи фізичної культури з консервативно-нормативної діяльності, яка суперечить вимогам шкільної фізкультурної освіти, на інноваційну педагогічну діяльність, складовими якої є конструктивний, організаційний, комунікативний та дослідницький компоненти.

Існуюча система психолого-педагогічної підготовки у вищих навчальних закладах великою мірою спрямована на теоретичне осмислення компонентів професійної діяльності (дисциплін навчального плану), а не на професію загалом з її варіативними, неповторними нюансами. Це, в свою чергу, призводить до того, що окремі дисципліни навчального плану втрачають значимість для методичної підготовки майбутнього фахівця [336].

Розв'язання цієї проблеми дослідники вбачають у переорієнтації всієї системи підготовки та перепідготовки вчителів, у розробці технології повноцінного фізичного та психічного розвитку студента [57].

В.В. Шелепова виділяє ще одну досить актуальну проблему в процесі підготовки висококваліфікованих спеціалістів із фізичної культури. Це проблема формування соціальної зрілості вчителя, яка постала досить гостро і потребує свого вирішення. Стихійне формування соціальної зрілості не дасть змоги більшості майбутніх фахівців фізичної культури досягти високого рівня професійної майстерності.

Як вже зазначалось, підготовка висококваліфікованих учителів галузі фізичної культури і спорту, розвиток їх педагогічних здібностей, формування педагогічної майстерності – процес тривалий, який складається з трьох етапів: довузівського, вузівського і після вузівського [34].

На кожному з цих етапів вирішуються свої специфічні завдання, застосовуються відповідні форми, методи та засоби. Основними завданнями першого етапу (довузівської підготовки) є організація профорієнтаційної роботи і формування стійких інтересів до професії вчителя. Етап вузівської

підготовки забезпечує таку організацію навчально-виховного процесу, яка формує спеціальні знання, практичні вміння і навички. Для етапу післявузівської підготовки є характерними професійна адаптація молодого вчителя, стажування за спеціальністю [36; 37].

Особливий інтерес для нас становлять результати досліджень М.Т. Данилка [18], який розробив технологію розв'язання вчителем фізичного виховання педагогічних задач. Вона містить три тісно пов'язані між собою етапи: підготовчий, виконавчий і контрольний. Здійснення всіх етапів діяльності забезпечується такими видами робіт: перспективне планування навчально-виховного процесу, оперативне планування уроку, безпосередній педагогічний вплив, поточний контроль на уроці, поетапний (підсумковий) облік і контроль навчально-виховного процесу.

Визначаючи готовність майбутніх учителів фізичної культури до професійної діяльності, як інтегральний стан особистості, що включає оптимальну систему знань, умінь, навичок, потреб, мотивів і здібностей, дослідник розробив технологію її формування, основними етапами якої є: виховання позитивної мотивації до професійної діяльності; засвоєння складових частин професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури; формування професійної готовності майбутніх учителів фізичної культури як цілісного стану особистості.

Сучасній підготовці фахівців з фізичної культури і спорту притаманні певні особливості [278]. Вони обумовлені насамперед наявністю в її складі двох компонентів:

- державного регулювання процесу підготовки фахівців;
- ринкових важелів впливу на вказаний процес.

Названі компоненти взаємодіють та взаємодоповнюють один одного і водночас перебувають у певному протиріччі.

Т.М. Курчаба констатує, що в сучасних умовах практично не існує розрахунків потреб у фахівцях різного освітньо-кваліфікаційного рівнів (молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр) на регіональному рівнях.

Посилюється відтік спеціалістів в інші галузі та за кордон. Важливими факторами, які сприятимуть поверненню фахівців у галузь є наявність робочих місць, підвищення заробітної плати та підвищення престижу професії. Працевлаштуванню молодих спеціалістів сприятиме введення до державного переліку посад фахівців фізичної реабілітації та інших спеціальностей оздоровчо-рекреаційного напрямку.

Тому подальшим нашим завданням є визначення значення післядипломної педагогічної освіти в системі підвищення кваліфікації вчителів та її місце в освітній системі.

1.2. Післядипломна освіта як важлива та особлива галузь освіти дорослих

В умовах переходу України до ринкових відносин проблема неперервної освіти стає все більш актуальною. Підготовка фахівців, здатних працювати ініціативно й творчо, стає нагальним завданням кожного навчального закладу. І тому виникає необхідність вносити корективи у систему підготовки та перепідготовки кадрів, підвищення їхньої кваліфікації з урахуванням нових економічних відносин. Таким чином, загострилася проблема неперервної освіти, яка потребує глибокого теоретичного осмислення.

Професійна готовність фахівця, на думку В. Чічікіна, забезпечується інтегральною освітою на основі потреб і здатностей, що характеризуються соціально-нормативним рівнем перетворення суспільних відносин у професійній сфері діяльності в систему функцій суб'єкта цієї діяльності і визначає її результативність [35].

У країні сформований перелік напрямків підготовки фахівців, спеціальностей і кваліфікаційних рівнів, які відповідають державній стандартній класифікації професій, розробленої Міністерством праці України, Міжнародній стандартній класифікації освіти (International Standard Classification of Education – ISED) і Міжнародній стандартній класифікації професій (International Standard Classification of Occupation).

Емпіричний підхід у вузівському навчанні поглиблює протиріччя між змістом освіти й формою його реалізації. За твердженням А.Л. Кривенцова та Л.Е.Шестерової, існуюча методика підготовки фахівців для сфери фізичної культури і спорту відстає від вимог соціального запиту [16]. Структурна впорядкованість діяльності, наступність і послідовність поглиблення знань і вмінь визначили розробку цільової програми ступеневої підготовки фахівців з фізичної культури і спорту.

Ступенева система підготовки фахівців різних професій фізичного виховання визначає навчальну програму вузів, якість і результативність якої залежать від складу викладачів кафедр. Особливе значення має рівень теоретичної і практичної підготовки, фундаментальних знань спортивного тренування та спортивної медицини, схильності до проведення наукових досліджень, пошуку нових науково-обґрунтованих методів фізичного виховання, рекреації, організації і керування процесами у сфері фізичної культури і спорту. Не можна не погодитися із твердженнями Р.П. Шологон і Б.Е. Подскоцького, що якість знань фахівців, фізичної культури і спорту що випускаються, як педагогів залежить, головним чином, від рівня наукової підготовленості професорсько-викладацького складу кафедр, які забезпечують підготовку висококваліфікованих фахівців фізичного виховання [37].

Отже, якість – комплексна характеристика, а оцінка якості – це система показників, кожний з яких має свою індивідуальну характеристику [10].

Ступенева система підготовки фахівці в Україні, повинна забезпечити запити суспільства у фахівцях різного рівня освіти і професійної спрямованості, потреба в яких обумовлена змінами соціально-економічного стану країни. Це потребує перегляду існуючої системи організації та змісту освіти, формування у студентів умінь і навичок, практичного вирішення професійних завдань. У зв'язку із цим, актуальним стає питання створення відповідних навчальних науково-виробничих комплексів при інститутах фізичної культури, основна мета яких (забезпечення безперервної підготовки фахівців на всіх рівнях освіти). Структурно-ступенева підготовка в таких комплексах буде розділятися

на довузівську, вузівську та після вузівську [51]. Запропонована студентам воля вибору у вивченні курсів дозволить безпомилково вибрати напрямок майбутньої спеціальності й забезпечити себе конкурентоспроможною роботою [18; 36; 37].

Підходи до розуміння сутності неперервної освіти досить суперечливі. «Система неперервної освіти, – пише І. Обідов, - це сукупність закладів освіти, що надають можливість людині на різних етапах її діяльності отримувати і поповнювати знання, які відповідають вимогам науково-технічного прогресу, суспільного розвитку, прагненням та інтересам особи» [23].

Ю.Н. Кулюткін і В.Г. Онушкін вважають, що неперервна освіта побудована за принципом цілісної системи, яка сприяє розвитку творчого потенціалу особистості. Ця система містить базовий і професійний компоненти, що взаємодіють між собою. Вона спрямована на підготовку активних суб'єктів праці, пізнання і спілкування.

Система неперервної професійної освіти складається з різних рівнів, щільно взаємопов'язаних між собою з однією метою – отримання знань, умінь і навичок спеціалістами певного фаху, що відображено в Законі України про вищу освіту від 01 липня 2014 року № 2438-IX [104] і встановлено такі рівні вищої освіти:

1. Початковий рівень (короткий цикл) вищої освіти передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування типових спеціалізованих задач у певній галузі професійної діяльності.

2. Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування складних спеціалізованих задач у певній галузі професійної діяльності.

3. Другий (магістерський) рівень вищої освіти передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності до розв'язування задач дослідницького та/або інноваційного характеру у певній галузі професійної діяльності.

4. Третій (освітньо-науковий/освітньо-творчий) рівень передбачає набуття здобувачами вищої освіти здатності розв'язувати комплексні проблеми

в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності.

Освітньо-науковий рівень вищої освіти передбачає здобуття особою теоретичних знань, умінь, навичок та інших компетентностей, достатніх для продукування нових ідей, розв'язання комплексних проблем у галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, оволодіння методологією наукової та педагогічної діяльності, а також проведення власного наукового дослідження, результати якого мають наукову новизну, теоретичне та практичне значення.

Освітньо-творчий рівень вищої освіти передбачає оволодіння методологією мистецької та мистецько-педагогічної діяльності, здійснення самостійного творчого мистецького проекту, здобуття практичних навичок продукування нових ідей і розв'язання теоретичних та практичних проблем у творчій мистецькій сфері.

Різноманітна підготовка передбачає отримання знань, умінь і навичок студентами різних спеціальностей, у тому числі й фізичного виховання. Через те сьогодні гостро постає проблема кардинального реформування вищої освіти в галузі фізичного виховання. По-перше, її актуальність обумовлена низкою причин і, насамперед, критичним положенням, яке склалося у регіонах, стану здоров'я населення [28]. По-друге, розпадом старої системи вищої освіти з жорсткою адміністративно-командною структурою управління і принциповою зміною вимог до підготовки кадрів в умовах державної самостійності країни. По-третє, відсутністю нової концепції розвитку і регулювання підготовки фахівців у нових соціально-економічних умовах. Ті чи інші причини загострюють проблеми, які виникли останнім часом, і вимагають розробки концептуального підходу до формування фахівців з новим мисленням, які б задовольняли потребу України у кваліфікованих кадрах.

Вивчення спеціальних літературних і нормативних джерел дозволило нам виявити чотири основні функції післядипломної освіти:

– компенсаторну - компенсація прогалин довузівського та вузівської освіти;

- адаптаційну - постійне пристосування фахівців до мінливих умов;
- розвиваючу - розвиток соціокультурного, інтелектуального й морального потенціалу особистості фахівця;
- інтегративну - формування здатності не тільки обслуговувати наявні виробничі й соціальні технології, але й здійснювати інноваційні процеси, процеси творчого розвитку в широкому розумінні слова.

Поряд з вищевикладеним необхідно відзначити, що недостатньо розробленими є принципи генезису оформлення післядипломної освіти фізкультурних кадрів, не визначений статус даного компонента у системі неперервної фізкультурної освіти України, також, у спеціальних літературних джерелах висловлюється припущення про те, що розробка специфічних цілей, завдань і принципів становлення та розвитку післядипломної фізкультурної освіти набуває особливого стратегічного значення для всього фізкультурного руху країни [46].

Розвиток системи неперервної педагогічної освіти в Україні пов'язаний із вдосконаленням системи післядипломної освіти педагогічних кадрів. Як складова освітньої системи, післядипломна освіта педагогів у свою чергу є складним системним утворенням, що функціонує й розвивається відповідно власним законам й обумовлює розвиток своїх структурних компонентів, підсистем. Однією з підсистем макроструктури післядипломної освіти педагогічних кадрів є система підвищення кваліфікації. У традиційному розумінні цього терміну. Суспільно-економічні зміни в нашій країні які відбуваються завдяки появі нових технологій, засвідчують, що саме післядипломна освіта має вирішувати безліч проблем. Система підвищення кваліфікації має переваги порівняно з базовою професійною освітою: вона не інерційна, реагує на швидко змінювані соціально-економічні та техніко-технологічні умови; має двобічний зв'язок з практикою; термін навчання значно коротший; суб'єкти освіти здатні критично оцінювати пропоновані інновації, беручи безпосередню участь у їхній апробації, розвитку та реалізації. Зважаючи на реальну вагу даної підсистеми, її можна вважати центральною

ланкою у системі післядипломної освіти педагогів. Усвідомленню місця і ролі підвищення кваліфікації у системі післядипломної та відповідно неперервної педагогічної освіти сприяло посилення уваги науковців і практиків до проблеми підвищення професіоналізму дипломованих спеціалістів, освіти дорослих, фахівців з певним життєвим і професійним досвідом. У цьому контексті особливу цінність, на наш погляд, мають роботи О.П. Владиславлева, В. Дивак, С.І. Змеєва, Н.Г. Ничкало, В.В. Олійника, В.Г. Онушкіна, Н.Г.Протасової, О.П.Чернишова, В.О.Юрисова [56].

Становлення андрагогіки як самостійної науки про навчання дорослих відбувалося в 1950-1970 рр. і пов'язане передусім з іменами німецького професора Ф.Пеггелера, югославських учених Б.Самоловчева і Д.Савичева, нідерландця Т.Тен Хаве, поляка Л.Туроса, американців М.Ноулза і Р.Сміта, англійця П.Джарвіса, француза П.Леграна та ін. Зокрема П.Легран під поняттям «неперервна освіта» розумів явище, відмінне від навчання дорослих і самоосвіти, адже воно стосується індивіда й відбувається протягом усього життя [22; 32; 39; 40]. Положення, які розробив П.Легран, стали основою для подальших теоретичних досліджень у галузі неперервної освіти.

Саме тоді, наголошує Л.Сігаєва, було розроблено найважливіші складові теорії навчання дорослих, їх «неперервної роботи» – базова освіта, післядипломна освіта, підвищення кваліфікації, перепідготовка кадрів, самоосвіта і самовиховання [305].

У різних країнах на означення поняття «неперервна освіта» використовують різні терміни. За даними ЮНЕСКО, їх налічується вже майже два десятки. Наприклад, продовжена (continuing) – в Англії, поновлена (remedial) – у Швеції, в США в основному використовують термін «довічна освіта» (lifelong education), в Україні – неперервна освіта. А ще є: перманентна, компенсаторна, подальша, післядипломна освіта, освіта дорослих тощо.

За Н.Протасовою можна виділити такі закономірності розвитку системи післядипломної освіти педагогів:

1. Залежність післядипломної освіти як специфічного освітнього утворення від сукупності об'єктивних і суб'єктивних чинників зовнішнього середовища.

2. Єдність і взаємозв'язок розвитку та збагачення у процесі післядипломної освіти загальнокультурної, фахово-кваліфікаційної та функціональної складових сукупної культури педагога.

3. Взаємозв'язок післядипломної освіти педагога з активною самоосвітою, саморозвитком, самовихованням.

4. Залежність ефективності післядипломної освіти педагогів від доцільно організованої діяльності та розумно побудованого спілкування в її процесі.

5. Залежність змісту післядипломної освіти від суспільних та індивідуальних освітніх потреб, врахування в ньому прискорення темпів застарівання та оновлення інформації, знань, реальних можливостей та особливостей освіти дипломованих спеціалістів.

Процес підвищення кваліфікації фахівця фізичної культури визначають як неперервний висхідний ріст його професійних знань, що передбачає, по-перше, нагромадження філософських, економічних, соціокультурних знань, знань методології та методики викладання предмета, психолого-педагогічних знань (а саме, психології викладання навчального предмета, психології засвоєння учнями навчального матеріалу, психології педагогічної діяльності та дидактичних закономірностей навчально-виховного процесу); по-друге, розвиток майстерності передачі знань учням; по-третє, досягнення компетентності у формуванні в учнів готовності до продуктивного розв'язання поставлених перед ними навчально-виховних завдань [20].

Найбільш розробленими в системі післядипломної освіти є форми і методи. Серед них є традиційні, і досить оригінальні, й такі, що з'явилися нещодавно. Це регулярні форми підвищення кваліфікації: курси з урахуванням кваліфікаційної категорії, проблемні, тематичні, авторські курси, узагальнення педагогічного досвіду, семінари, творчі групи, консультації, діагностика, наставництво, дослідницька та експериментальна діяльність. Тому особливістю

сучасного етапу розвитку системи післядипломної освіти скоріше необхідно вважати наповнення добре апробованих форм і методів новим, актуальним для сучасного вчителя змістом.

Отже, процес навчання у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів можна розглядати як послідовну зміну явищ, станів у розвитку особистості педагога і як сукупність послідовних дій, що спрямовані на професійне та особистісне вдосконалення фахівців [20; 31].

У системі підвищення кваліфікації, коли мова йде про навчання й освіту дорослих людей, досить гострим є питання авторитету викладача, та його ставлення до слухачів. Не секрет, що здобувати авторитет викладачу у дорослій аудиторії значно важче, ніж у учнів чи студентів. Віковий фактор тут може мати зовсім протилежну дію, слухачі можуть бути не тільки старшими за віком від викладача чи методиста, а й мати більше життєвого і професійного досвіду, бути краще обізнаними у певних питаннях, мати вищий загальнокультурний рівень тощо. Виходячи з цього, для викладача надзвичайно важливою стає неперервна, наполеглива, вдумлива робота над собою, своїм професійним та загальноосвітнім рівнем, своєю викладацькою майстерністю. І серед особистісних якостей викладача на перший план висувуються поряд із гуманністю та толерантністю, готовність слухати, сприймати, розуміти слухача, навіть вчитися у нього.

На наш погляд, у системі підвищення кваліфікації фізкультурних кадрів інтегрований результат функціонування компонентів навчального процесу дещо ширший. Ми вважаємо, що основних функцій процесу навчання – чотири і вони мають більш складну будову (табл. 1.1).

Як бачимо, функції процесу навчання педагогічних кадрів в системі підвищення кваліфікації взаємопов'язані та взаємообумовлені. Здійснення однієї неодмінно зумовлює здійснення інших. У певному розумінні можна говорити про комплекс функцій, що визначають дану систему як цілісну, і розрізнення скоріше є умовним, але специфіка цих функцій, без сумніву, визначає специфіку будови, структури процесу навчання.

Основні функції процесу навчання у системі підвищення кваліфікації фізкультурних кадрів (за даними літературних джерел)

Функції процесу навчання	ЗМІСТ ФУНКЦІЇ
ОСВІТНЬО-ІНФОРМАТИВНА	Навчання спрямовується на різнобічне збагачення, розширення тієї системи знань, умінь та навичок педагогічних працівників, яка в них вже сформована. Слід також додати, що певна частина знань, отриманих на попередніх етапах освіти фахівців з часом втрачається, забувається, і освітня функція навчання у системі підвищення кваліфікації полягає у їх відтворенні, актуалізації того, що найбільш потрібне для ефективної професійної діяльності педагога.
АНАЛІТИКО-РЕФЛЕКСИВНА	Аналітичність процесу навчання, відповідне спрямування діяльності всіх його учасників можна вважати специфічною функцією, яка є інтегрованим результатом як процесу викладання, так і процесу учіння. Критична оцінка себе, своєї діяльності, своїх наявних знань, умінь, навичок та особистісних якостей, здібностей та можливостей сприяє усвідомленню слухачем свого реального образу «Я», як особистості, як професіонала що є поштовхом до мотивації учіння педагога в системі неперервного підвищення кваліфікації, а також дає можливість забезпечити адекватність змісту, форм і методів навчання реальним потребам слухачів, спрямовує процес викладання, підвищує ефективність процесу навчання в цілому.
ВИХОВНА	Планомірний цілеспрямований вплив на особистість дорослого «вихованця», що забезпечує постійне неперервне її вдосконалення, набуття професійно-необхідних особистісних якостей, навичок поведінки, рис характеру має місце і в системі підвищення кваліфікації.
РОЗВИВАЛЬНО-СТИМУЛЮЮЧА	Функція процесу навчання в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів міститься перш за все у тому, що цей процес спрямований на розвиток, збільшування освітніх потреб фахівців. Розвиток пізнавальних інтересів слухачів, що має місце і у процесі навчання дорослих, відбувається, переважно, на основі критичного аналізу практики діяльності, власного досвіду, наявних знань, умінь, навичок, особистісних якостей, можливостей та здібностей. Свідоме прагнення фахівця набути вищого рівня кваліфікації, вдосконалити свою педагогічну діяльність, розширити кругозір та ін., стимулює зростання його освітніх потреб, розвиток особистісних якостей та педагогічної рефлексії.

За визначенням Н.Г.Протасової, структура змісту післядипломної освіти, до складу якої входить і система підвищення кваліфікації, у своїй основі повторює структуру післядипломної освіти, окрім моментів, пов'язаних з технологією, формами і методами навчання. «Звідси можна зробити висновок структурного плану: зміст післядипломної освіти – це зміст триєдиного цілісного процесу загальнокультурного (загальноосвітнього), фахово-кваліфікаційного та функціонального розвитку і збагачення сукупної культури педагогічного працівника» [28]. Очевидно, що добір змісту навчання вчителів фізичної культури у системі підвищення кваліфікації має відповідати структурі змістового компоненту. Це надає можливість найбільш повно задовольняти

освітні потреби фахівців, сприяти їхньому різнобічному особистісному розвитку.

Структура процесу навчання в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів не є сталою, вона динамічна й має реагувати на зміни зовнішнього середовища, що свідчить про відкритість даної системи. Відповідно до особливостей навчання дорослих та специфіки професійної діяльності педагогічних працівників ті, або інші компоненти процесу навчання застосовуються більшою або меншою мірою, їх функції видозмінюються. Наприклад, контроль замінюється самоконтролем, регулювання – саморегулюванням тощо. Це свідчить про те, що організація та управління процесом навчання та навчальним процесом у закладах підвищення кваліфікації вимагають творчого підходу, який забезпечить їх удосконалення [42].

Визначення структури процесу навчання в системі підвищення кваліфікації дає нам можливість перейти до аналізу визначення особливостей та сутності процесу навчання у системі підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури.

1.3. Особливості навчання у системі підвищення кваліфікації вчителів

У системі підвищення кваліфікації вчителів професійна педагогічна діяльність виступає і як об'єкт вивчення, і як предмет вивчення, і як умова набуття фахівцями педагогічного досвіду. В основу системи освіти дорослих закладені такі принципи андрагогічного навчання: провідної ролі самостійності; проблемно-пошукової організації змісту; індивідуалізації; поваги та уваги до особистості, професії; елективності; інтерактивності; мотивації та розвитку творчого потенціалу особистості [38].

У зарубіжному досвіді теж застосовують принцип елективності щодо визначення основних систем диференційованого навчання: елективну (вільний вибір додаткових предметів (у нас модулів) поряд з обов'язковими (США,

Англія, Болгарія та ін.) і селективну (вибір профілів після закінчення загального ступеня школи (Франція, Швеція, Польща та ін.) [39].

Ефективність курсової підготовки педагогічних кадрів у процесі неперервного підвищення їх кваліфікації вивчали В.С.Демчук, Н.Л.Коломенський, О.М.Наумець, Р.П.Скульський, Л.І.Черненко, Л.І.Шевчук та інші науковці. Зокрема, Н.Л. Коломенський визначає чинники, що впливають на ефективність навчання слухачів (зміст курсової підготовки, рівень педагогічної майстерності викладацького складу, рівень організації навчального процесу, індивідуально-психологічні особливості слухачів, стан навчально-матеріальної бази закладу підвищення кваліфікації) та критерії ефективності курсової підготовки.

Курсове підвищення кваліфікації вчителів має свої особливості:

1. Підвищення кваліфікації вчителів відбувається, як правило, в обласних центрах, що дає можливість розширити загальнокультурний рівень учителів.

2. Не практикується проведення курсів для всього педагогічного колективу з метою підвищення статусу навчального закладу та вирішення педагогічних проблем навчально-виховного процесу сільської школи.

3. Велика інформаційна насиченість. Слухач отримує стільки інформації, що в перерахунку на самоосвітню роботу він би отримав її за 6 років. Отже, перебування на курсах раз на 5 років досить неправильне. Ще в 60-і роки американські економісти ввели таке поняття, як одиниця застарілих знань – «період піврозпаду компетентності», що означає тривалість часу. Коли знання, одержані в навчальному закладі, у зв'язку з розвитком науки і техніки застарівають наполовину і спеціаліст стає нездатним до подальшої ефективної роботи. З цього приводу підкреслюємо, що витрати на освіту дорослих – це капіталовкладення у виробництво на кожному підприємстві. За даними спеціалістів США 1 долар, інвестований у підвищення кваліфікації працюючих, приносить 30 доларів прибутку.

4. Забезпечення соціального захисту громадян, створення умов неперервності освіти фахівців, підтримання ними необхідного кваліфікаційного

рівня, здобуття більш високої кваліфікації або одержання нового фаху. Ось чому система підвищення кваліфікації вчителів мотивує неперервну освіту, її характерною рисою повинно бути постійне оновлення змісту в тісній взаємодії з практикою.

5. Неоднорідність слухачів за освітою, досвідом, рівнем підготовки, що ускладнює процес навчання.

6. Неповторність та різноманітність професійних конкретних педагогічних ситуацій, умов здійснення підвищення кваліфікації, що виключає шаблони та штампи, й типізація педагогічних ситуацій може бути лише умовною, оскільки їх вирішення завжди залежить від конкретного вчителя, його індивідуальності, конкретних умов, в яких складається та вирішується педагогічна ситуація.

Процес навчання в системі підвищення кваліфікації вчителів спрямований на здійснення таких цілей:

- задоволення інтересів фахівців у постійному підвищенні їх професійного, загальноосвітнього та загальнокультурного рівнів;

- соціального захисту фахівців шляхом підвищення кваліфікації та одержання нової спеціальності на основі наявного освітнього рівня, досвіду практичної діяльності і кон'юнктури ринку праці;

- забезпечення потреб суспільства у висококваліфікованих конкурентоспроможних і духовно багатих фахівцях;

- створення інтелектуальної еліти нації; стимулювання наукового пошуку і впровадження досягнень вітчизняної та зарубіжної науки в практику діяльності;

- визначення перспективних шляхів розвитку і підвищення ефективності галузі на основі глибокого аналізу існуючої практики та прогнозування розробок.

Тому під час підготовки вчителів, особливо фахівців фізичної культури а саме їх підвищення кваліфікації можуть виникати певні ускладнення.

З точки зору практики підвищення кваліфікації достатньо гострими є питання методичного забезпечення ефективності навчального процесу. Мається на увазі, перш за все, проблема форм і методів навчання, адекватних даній галузі освіти. У науковій літературі останніх років ця проблема розроблялась досить активно. У цьому контексті слід назвати праці І.К.Білецького, К.Я.Вазіна, М.Ю.Красовицького, В.Ю.Кричевського, Н.В.Кухарєва, О.Л.Наумець, І.Ф.Олександрової, В.К.Скнар, В.О.Сластьоніна, та інших [1; 21; 43]. Найбільший інтерес для нашого дослідження становлять наукові праці, у яких розглядаються інтерактивні методи, їх ефективність в умовах підвищення кваліфікації педагогічних кадрів (Н.В.Кухарєв, І.Ф.Олександрова, В.О.Сластьонін). Разом з тим, підкреслюючи різноманітність та особливості застосування форм і методів навчання у дорослій аудиторії, та деталізуючи дію окремих, дослідники частіше захоплюються конструюванням та описом переваг все нових форм і методів навчання, але уникають їх класифікації, визначення теоретичних основ функціонування операційно-діяльнісного компоненту процесу навчання у системі підвищення кваліфікації.

Методична робота з педагогічними кадрами займає особливе місце в системі підвищення кваліфікації, є невід'ємною її складовою й безумовно забезпечує неперервність навчання і освіти фахівців. Різні аспекти методичної роботи з вчителями відображено у працях Т.І.Беседи, Т.Б.Борисової, Г.С.Данилової, І.П.Жерносека, М.Ю.Красовицького, В.І Пуцова, Л.Я.Набоки та інших науковців і практиків. Зокрема, в роботах М.Ю.Красовицького, Л.Я.Набоки особлива увага приділяється підготовці методичних працівників, визначаються організаційно-педагогічні основи методичної роботи з педагогічними кадрами в сучасних умовах. Структуру методичних служб України та проблеми професійної підготовки педагогічних кадрів у процесі методичної роботи розглядає Г.С. Данилова [76]. Особливості організації методичної роботи на шкільному та районному рівні розкриває у своїх роботах І.П.Жерносек. Проблема діяльності методичних служб присвячені роботи О.І. Зайченко, О.Л.Капченко, Е.М.Соф'янца, О.В.Шестопалюка та ін.

Не менш важливими для нашого дослідження є наукові праці з питань педагогічного досвіду. Вивчення педагогічного досвіду, як ми вже зазначали, становить важливішу функцію методичної роботи з педагогічними кадрами, а отже може розглядатися як неодмінна умова ефективності функціонування всієї системи підвищення кваліфікації педагогів. Різні аспекти, пов'язані із вивченням педагогічного досвіду висвітлювалися у роботах Ю.К.Бабанського, В.І.Журавльова, І.А. Зязюна, І.Ф.Кривоноса, А.Є. Кондратенкова, М.Ю.Красовицького, Л.Л.Момот, Е.М. Соф'янца, І. Моноззоном, О.М.Шиліної та ін.[15; 16]. Найбільшу увагу дослідники, як правило, приділяють передовому (або позитивному) педагогічному досвіду і його впровадженню у масову педагогічну практику.

Значне місце у розробці теоретичних і технологічних основ навчання у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників займають проблеми управління. Останнім часом питання управління та менеджменту в освіті стали чи не найбільш популярними як серед науковців, так і серед практиків. Таке посилення інтересу не можна вважати тільки даниною часу, оскільки управління є неодмінною умовою функціонування відкритих систем, до яких належать і освітні системи. Тому для нашого дослідження особливу цінність мають наукові праці, де розглядаються означені питання. Це, зокрема, праці Г.М.Артюх, В.П.Безпалько, В.І.Бондаря, Н.М.Ващенко, В.І.Вихрової, В.В.Гуменюк, Л.І.Даниленко, В.К.Дьяченко, О.І.Зайченко, Н.Л.Коломинського, О.В.Кондратюк, А.І.Кузьмінського, В.І.Лозової, В.І.Лугового, В.І.Маслова, В.В.Олійника, Н.М.Островерхової, Е.Н. Пехота, В.А.Семиченко, О.Л.Скідіна, Т.І.Сущенко, В.В.Чепак та інших [12; 24; 37; 38; 44; 61], де на прикладі різних освітніх систем показано підвищення ефективності педагогічного процесу за умови забезпечення його цілісності.

В.І. Вихрова розкриває соціальний механізм управління освітою в умовах переходу до ринку [61]. Г.М. Артюр, Н. Клокар, А. Лавренюк пропонують модель управління суспільним процесом підготовки кадрів освітян у регіоні у перехідний до ринкових відносин період [12]. Центральними у цих роботах є

соціально-економічні проблеми управління освітою в сучасних умовах, що важливо для нашого дослідження, особливо з точки зору кон'юнктури ринку праці і ролі системи післядипломної освіти у здійсненні своєї функції соціального захисту населення.

Практика сучасної системи післядипломної освіти свідчить про те, що на відміну від інших ланок безперервної освіти, у ній значно вище швидкість зміни змісту навчання [7; 46].

При розгляді підвищення кваліфікації, необхідно вказати на його специфіку, як у педагогічному, так і в організаційному відношенні. За даними літературних джерел сучасна система підвищення кваліфікації фізкультурних кадрів у нашій країні не відповідає вимогам «ринку праці». За статистикою протягом трудової діяльності фахівець з фізичного виховання і спорту 5–6 разів проходить навчання на факультетах або курсах підвищення кваліфікації. Передбачається, що в процесі навчання працівник знайомиться з новими знаннями, методиками й формами роботи, що нагромадилися за попередні п'ять років. Разом з тим, спроба «силового тиску» на фахівців шляхом встановлення певної періодичності (на практиці епізодично) підвищення кваліфікації не привела, та й не могла привести до бажаних результатів. Аналіз ситуації в кадровій роботі у фізкультурно-спортивних організаціях показав, що підвищення кваліфікації фізкультурних працівників ні кількісними, ні якісними своїми характеристиками не задовольняють сучасним вимогам соціально-економічного й науково-технічного прогресу галузі [2; 53]. Також нами було встановлено, що в літературі та у практиці немає єдиного термінологічного підходу до змісту й визначення понять «підготовка», «підвищення кваліфікації» і «перепідготовка кадрів».

Розроблені вітчизняними авторами напрямки розвитку й відновлення підвищення кваліфікації прямо корелюють із рекомендаціями американських професійних асоціацій, які раз в 4–5 років дають висновки про професійні якості відповідних фахівців, на основі чого створюються рекомендаційні програми підвищення кваліфікації працівників різних категорій.

Огляд наукових напрацювань в галузі підвищення кваліфікації фізкультурних кадрів показав, що теоретико-методологічні основи функціонування даної системи в сучасних умовах розроблені фрагментарно. Це пояснюється тим, що досить довгий час підвищення кваліфікації фахівців розглядалося як другорядне освітнє явище, доповнення до основної, базової вищої освіти, у наслідок чого організаційно-педагогічний інструментарій, що застосовувався практиками, був запозичений в основному з педагогіки вищої школи.

Розробка та впровадження нових прогресивних моделей навчання фахівців фізичної культури у післядипломний період та створення для цього необхідних умов у закладах підвищення кваліфікації нині набуває особливого значення [297]. Отже, проведення наукових досліджень з означених питань набуває практичної цінності на даному етапі розвитку системи підвищення кваліфікації фізкультурних кадрів й сприятиме її удосконаленню у майбутньому.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

1. Розбудова національної системи освіти в Україні значною мірою обумовлена підвищенням рівня професійної компетентності педагогічних кадрів. У цьому зв'язку сьогодні актуалізується проблема розвитку та вдосконалення системи післядипломної педагогічної освіти, центральною ланкою якої є підвищення кваліфікації педагогічних працівників.

2. Вивчення спеціальних літературних і нормативних джерел дозволило виявити чотири основні функції післядипломної освіти:

- компенсаторну - компенсація пробілів довузівського та вузівської освіти;
- адаптаційну - постійне пристосування фахівців до мінливих умов;
- розвиваючу - розвиток соціокультурного, інтелектуального й морального потенціалу особистості фахівця;

– інтегративну - формування здатності не тільки обслуговувати наявні виробничі й соціальні технології, але й здійснювати інноваційні процеси, процеси творчого розвитку в широкому смислі слова.

3. Встановлено, що згідно нормативно-правової можна виділити структурні компоненти післядипломної освіти: спеціалізація, стажування, клінічна ординатура, підвищення кваліфікації, перепідготовка кадрів які в свою чергу залишаються недостатньо розроблені та описані.

4. Підтверджено, що система підвищення кваліфікації вчителів має свої особливості, зокрема вона орієнтована на ринок освітніх послуг та створює конкурентне середовище. Визначені особливості системи більш повно розкривають її змістовність, відбивають індивідуальний неповторний колорит процесу навчання в ній.

5. Під час провадження діяльності з підвищення кваліфікації фахівців фізичної культури та спорту, також педагогів інших сфер необхідно дотримуватись основних принципів андрагогіки:

- провідна роль у власній освіті належить самому індивіду;
- навчання повинно виходити з індивідуальних особливостей того, хто навчається, відповідати його індивідуальним освітнім потребам і стимулювати зростання цих потреб;
- у процесі навчання слід використовувати внутрішні сили особистості, спиратися на природне прагнення людини до саморозвитку, самовдосконалення;
- навчальний процес відбувається у спільній діяльності тих, хто навчає, з тими, хто навчається.

6. Визначені основні функції процесу навчання у середній та вищій школі: освітня, виховна, розвиваюча. У системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів інтегрований результат функціонування компонентів навчального процесу дещо ширший і можна виділити чотири основних функцій процесу навчання – освітньо-інформативна, аналітико-рефлексивна, виховна, розвивально-стимулююча.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

2.1. Методи дослідження

Нами були використані наступні методи дослідження: аналіз науково-методичної літератури, контент-аналіз, вивчення законодавчої та нормативно-правової документації, соціологічне опитування (анкетування, тестування, бесіда), педагогічне спостереження, педагогічний експеримент, факторний аналіз, метод експертних оцінок, моделювання, методи математичної статистики.

2.1.1. Аналіз науково-методичної літератури

Аналіз науково-методичної літератури слід віднести до традиційного (класичного) аналізу який являє собою ланцюг розумових, зв'язків, спрямованих на виявлення суті аналізованого матеріалу [288].

У відповідності з напрямком досліджень нами була проаналізована науково-методична література вітчизняного і зарубіжного видання. Література обиралася за питаннями, які пов'язані з теоретичними та практичними основами процесу підвищення кваліфікації педагогів, а саме вчителів фізичної культури у системі післядипломної підготовки, визначались проблеми з якими вони зустрічаються під час навчання. Розглядалися питання ступеневої підготовки фахівців фізичної культури.

Особлива увага приділяється аналізу змісту авторефератів дисертацій із проблем підготовки вчителя фізичної культури, а саме їх підвищення кваліфікації. Також вивчалися матеріали наукових конференцій і семінарів.

Аналіз літературного матеріалу дав змогу виявити нерозглянуті питання, осмислити з позиції інших авторів щодо післядипломної освіти, а також результати особистих досліджень і обрати практичні рекомендації для подальших занять. Проводячи обробку теоретичного матеріалу ми змогли виявити основні відмінності між дійним станом післядипломної фізкультурної освіти і запланованим, а також надати їй логічне обґрунтування.

Аналіз наукової літератури проводився протягом всього періоду роботи над магістерською роботою. Це дало можливість отримати інформацію про різні сторони професійної підготовки вчителя фізичної культури, виявити основні підходи до розв'язання педагогічних задач, теоретично обґрунтувати сутність педагогічних ситуацій, їх класифікацію та функції, створити основу для подальших досліджень.

2.1.2. Контент-аналіз

При вивченні документів застосовувався формалізований або кількісний їх аналіз – контент-аналіз. Контент-аналіз – метод вивчення документів, текстів, метод аналізу масової сукупності текстів з використанням прийомів кількісної обробки інформації, що міститься в них, він допомагає дати інтерпретацію змісту інформації через кількісні показники. У структуру контент-аналіза входило: виділення смислових понять та одиниць аналізу; знаходження її індикатора в контексті; статистична обробка отриманих даних.

Контент-аналіз на доповнення до традиційних методів логіко-аналітичного аналізу застосовували переважно до текстових масивів. Отже, нами був проведений аналіз змісту періодичних видань, наукових статей, монографій, нормативно-правових документів, що дозволив на об'єктивній основі виділити найбільш характерні для понять «післядипломна освіта», «неперервна освіта», «підвищення кваліфікації» ознаки.

Ретельний підрахунок за кожною одиницею спостереження з обов'язковим урахуванням частоти її вживаності у тексті дало змогу виявити закономірності, об'єктивовані в документі, які традиційними методами вивчити не можна. Таким чином, даний метод дозволив проаналізувати наявні розходження в публікаціях з питань організації післядипломної освіти в системі неперервної освіти, встановити обсяг та місце, що відводиться їй, у періодичній пресі та її кількість, виданої в Україні та країнах СНД.

2.1.3. Соціологічне опитування (анкетування, тестування, бесіда)

Опитування дає змогу отримати як фактичну інформацію, так і оцінні дані, проводиться в усній або письмовій формі.

Опитування, як метод збору первинної інформації, у нашому дослідженні займає одне із провідних місць. Це пояснюється різноманіттям і якістю тієї інформації, яку можна одержувати за допомогою його. У ході досліджень нами використовувався основний вид опитування - опосередкований (анкета, тест, бесіда) (Додатки А, Б, В, Г, Д, Ж, З, К, Л, М, Н, О, П).

Опитування респондентів полягало в тому, щоб визначити практичні та теоретичні знання вміння та навички вчителя фізичної культури в процесі їх фахової роботи, з подальшим внесенням коректив в систему післядипломної підготовки.

За умови кожної анкети після кожного запитання респондент повинен був дати письмово самостійно відповідь на поставлене запитання, а під час проведення тестування необхідно було вибрати необхідну відповідь на поставлене запитання (одну чи декілька)

У ході проведення анкетування нами були розроблені 7 видів анкет та 3 види тестів, та 3 плани-бесіди які відрізнялися цільовою спрямованістю, кількістю й змістом запитань. Усього поширено 1155 анкет та 990 тестів і бесіда була проведена з 165-ма фахівцями фізичної культури.

Анкетування проводилось серед вчителів фізичної культури з метою визначення найбільш значущих компонентів їх післядипломної підготовки, а також визначення рівня їх професійної компетентності.

Анкета з біомеханіки призначена для виявлення біомеханічних практичних знань у вчителя фізичної культури, вона включала 30 питань (відкритого типу) (Додаток Б). По своєму змісту вони характеризували знання вчителя з динамічної анатомії, фізіології, механіки, теорії та методики фізичної культури, характеризували вміння вчителя вміло, об'єктивно здійснювати контроль розвитку фізичних якостей при цьому вірно застосовувати відповідні тестові програми. Анкетування дало можливість отримати інформацію про те як фахівець фізичної культури може вірно здійснювати спортивний відбір дітей, а також виявити як фахівці фізичної культури вірно може дозувати фізичні навантаження враховуючи при цьому вікові, статеві особливості, а

також рівень фізичного розвитку. Всі перелічені вище фактори сприятимуть уникненню перетренуванню та травматизму на уроках фізичної культури.

Загальна кількість респондентів склало 165 чоловік. Оцінювання анкет проводилось за бальною системою, наступним чином:

5 балів – високий рівень підготовленості;

4 бали – вищий за середній рівень підготовленості;

3 бали – середній рівень підготовленості;

2 бали – нижчий за середній рівень підготовленості;

0 балів – низький (відповідь не була зроблена взагалі);

3 бали – середній рівень підготовленості, що спонукало використовувати додаткову літературу з даного напрямку.

На відміну від анкетування тест передбачав запитання та варіанти відповідей на нього. Він також надасть нам інформацію про готовність вчителя у цьому напрямку тобто він є доповненням до анкети. Тест включає 36 запитань з варіантами відповідей на кожне з них (Додаток А).

Тестування проводили двічі – на початковому етапі дослідження, де воно виконувало діагностичну функцію, і при завершенні дослідження, де воно виконує верифікаційну функцію.

Оцінювання тесту проводилось за 100 бальною системою наступним чином: максимальне число балів які можна було набрати за тестом – 54, які потім переводились у відсотки, в наслідок чого ми могли отримати такі відношення (табл. 2.1).

Для визначення щодо практичного застосування знань та вмінь проведення основних видів вимірювання у ФВіС було запропоновано анкету та тест з метрологічного контролю.

Анкета була відкритого типу і включала 22 запитання на які респондент самостійно, письмово повинен був надати відповідь (Додаток Д). За своїм змістом вона характеризувала вміння та знання вчителів фізичної культури проводити вимірювання під час уроків чи спортивних тренувань.

Шкала оцінювання рівня підготовленості вчителя фізичної культури з біомеханіки

Рівень підготовленості	Кількість відповідей у (%)	Необхідна кількість відповідей
Високий рівень	100-90	54-49
Вищий за середній	89-80	48-43
Середній	79-70	42-38
Нижчий за середній	69-60	37-32
Низький	59-50	31-27
Дуже низький	49-1	26-1

Було охоплено тестами 165 респондентів

А саме – визначалось як часто вони зустрічаються з процесом вимірювання під час своєї роботи; які засоби вимірювальної техніки можуть при цьому використовуватись, як перевірити точність їх роботи; як і за допомогою чого здійснюється контроль фізичних якостей, методика і правила проведення контрольних випробувань (які тести, що потрібно з обладнання, на що слід звертати увагу під час його проведення та оцінювання); як здійснюється контроль та як визначається ступінь втоми у дітей під час заняття і чого слід дотримуватись при роботі з дітьми різного віку.

Метрологічні знання нададуть можливості вірно, точно, своєчасно, об'єктивно проводити вимірювання та оцінювання результатів враховуючи при цьому всі чинники які можуть виникати під час їх проведення. Процедура оцінювання повинна бути вірною, об'єктивною і також вона повинна стимулювати дитину на подальшу фізичну роботу.

Для визначення загальних результатів анкетування використовувалась процедура переведення відповідей у бали. Тому була запропонована наступна шкала:

- 5 балів – високий рівень підготовленості;
- 4 бали – вищий за середній рівень підготовленості;
- 3 бали – середній рівень підготовленості;
- 2 бали – нижчий за середній рівень підготовленості;

0 балів – низький (відповідь не була зроблена взагалі);

3 бали – середній рівень підготовленості, що спонукало використовувати додаткову літературу з даного напрямку.

Кількість респондентів яка підлягла анкетуванню – 165.

Паралельно з анкетуванням проводилось і тестування вчителів фізичної культури. Тест був закритого типу тобто потрібно було обрати одну чи декілька відповідей на поставлені запитання. Тест складався з 26 запитань, і максимальну кількість балів яку можна було отримати за тест – 39 (Додаток Г). Визначення загальної оцінки було таким як і у попередньому тесті за 100 бальною системою. Тест надає більш об'єктивну і точну інформацію про досліджуєму якість чи властивість. Шляхом усереднення даних виводилась загальна оцінка дослідницькій групі респондентів на кожне запитання, а також загальна оцінка всієї анкети (табл. 2.2).

Таблиця 2.2

Шкала оцінювання рівня підготовленості вчителя фізичної культури з метрологічного контролю

Рівень підготовленості	Кількість відповідей у (%)	Необхідна кількість відповідей
Високий рівень	100-90	39-35
Вищий за середній	89-80	34-31
Середній	79-70	30-27
Нижчий за середній	69-60	26-23
Низький	59-50	22-19
Дуже низький	49-1	18-1

Один з опитувальних аркушів був призначений для отримання інформації про відношення вчителя фізичної культури до науково-методичної роботи на місцях. Анкета вміщувала 28 запитань відкритого типу. По своєму змісту вони характеризували відношення вчителя до занять наукою і якість знань з методології проведення експериментів чи досліджень (Додаток К).

Визначалась мотивація вчителя фізичної культури до заняття науково-методичною роботою, а саме: чи потрібен вчитель фізичної культури взагалі займатись наукою, якщо так, то що його спонукає і що для цього потрібно (вимірювальні прилади, відповідні умови, час, бажання, тощо), і як взагалі

вчитель повинен підвищувати свій кваліфікаційний рівень, що він для цього повинен робити і як часто повинен використовувати. Цим методом було охоплено 165 респондентів. Шкала оцінювання була такою ж як і у попередніх анкетах.

Також з цього напрямку проводився і тест-опитування який включав 11 певними варіантами відповідей на них (Додаток З), а також кожен респондент міг дати свій варіант відповіді. За даним тестом можна визначати загальну кількість думок на певні запитання, наприклад - (Що Вас спонукає займатись науково-методичною діяльністю? Скільки часу Ви витрачаєте на науково-методичну роботу? Чи маєте Ви власні науково методичні розробки чи винаходи? тощо). З цього тесту можна визначити рівень мотивації і бажання до науково-методичної роботи, і чи займається цим видом діяльності вчитель взагалі. Також проводився інший тест (закритий) та 40 питань (Додаток М). Загальна кількість респондентів склала 165 вчителів.

Бесіда відноситься до психолого-педагогічного методу який базується на спілкуванні і близькій взаємодії респондента з людиною яка буде задавати запитання. Нами було розроблено 3 плани бесіди з різною кількістю запитань по кожній дисципліні. Так бесіда з напрямку біомеханіка включала 9 запитань, з метрології – 8 запитань, за напрямком «методологія наукових досліджень» – 7 запитань (Додаток В, Ж, Л). Усього проведено 165 бесід з фахівцями фізичної культури по кожному напрямку.

На кожне запитання ми отримували багато думок, тому шляхом їх групування ми встановили певні співвідношення і на основі яких ми могли робити певні висновки.

2.1.4. Педагогічне спостереження

Педагогічне спостереження, у нашому дослідженні, виступало як джерело інформації для перевірки даних, які отримані методами опитування, аналізу документів, а також одержання додаткових відомостей про об'єкт який підлягає вивченню. Спостереження відповідало загальній меті дослідження і його основним завданням. Застосування методу педагогічного спостереження

дозволило перевірити роботу запропонованих модельних характеристик системи післядипломної фізкультурної освіти, а також виявити ефективність застосування форм та методів які використовують для педагогічного процесу в післядипломній освіті вчителів фізичної культури.

Спостереження - систематичне цілеспрямоване вивчення об'єкта, метод пізнання, що дає змогу отримати первинну інформацію про об'єкт дослідження у вигляді сукупності емпіричних тверджень. У наших дослідженнях педагогічне спостереження використовувалось як один з методів педагогічного контролю в процесі вивчення особливостей навчання (підвищення кваліфікації) вчителів фізичної культури через отримання візуальної інформації та використання її для оптимізації навчального процесу у закладах післядипломної освіти.

В ході проведення спостереження, ми дотримувались його основних вимог та правил. Було визначено: спосіб спостереження, об'єкт і предмет спостереження. Заздалегідь підготовлені протоколи спостереження. Організація спостереження здійснювалася шляхом бесід з учасниками процесу післядипломної освіти, роботи з документами, пов'язаними із проведенням і забезпеченням даного процесу, верифікація результатів. Підготовлена звітна документація про спостереження, що містить інформацію про час, місце й обставини проведеного спостереження, про спосіб спостереження, а також характеристику спостережуваних осіб, детальний опис спостережуваних факторів.

2.1.5. Факторний аналіз

Факторний аналіз надає можливість встановити багатомірні зв'язки та впливи різних, змінних умов (економічні, соціальні, матеріальні, тощо) на підвищення кваліфікації вчителя фізичної культури в системі їх післядипломної підготовки. Виявлення відповідних ознак-факторів надає можливість їх враховувати під час проходження курсів підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури і які будуть покращувати якість освітньої підготовки педагогів з врахуванням їх побажань.

Для отримання більш точних даних про фактори-причини навчання в системі підвищення кваліфікації закладів післядипломної освіти, нами був використаний метод оцінювання (ранжирування). Сутність його полягала в тому, що респондентам пропонувалося оцінити значимість факторів, що впливають на формування їхньої потреби у післядипломному навчанні. Для цього нами були використані оціночні критерії які розроблені Американським Союзом здоров'я, фізичного виховання, активного відпочинку і танцю (ААНPERD) [8; 234]:

А - абсолютно точно; Б - відповідає; В- важко відповісти визначено; Г- не згодний; Д - не знаю.

Різним оціночним критеріям надавалися умовні чисельні значення від + 1 до -1:

+1 (А); +0,5 (Б); 0 (В); - 0,5 (Г); - 1 (Д); N - число респондентів.

Загальний індекс значимості факторів-причин щодо необхідності післядипломної фізкультурної освіти (J) визначався за наступною формулою [234]:

$$J = \frac{A(+1) + B(+0,5) + B(0) + \Gamma(-0,5) + D(-1)}{N}$$

Наведена методика дала можливість виміряти та порівняти значимість тих або інших факторів-причин навчання в системі післядипломної освіти вчителів фізичної культури з різним досвідом роботи за фахом, а також освітою.

2.1.6. Методи математичної статистики

Під час проведення досліджень ми зіткнулися з великим масивом чисел, і виходячи з цього, виникла проблема їх систематизації та аналізу. В цьому випадку ми використали методи математичної статистики, [127; 224] які застосовувалися для: обробки результатів анкетування, опитування, тестування.

Достовірність відмінностей визначалася за критерієм Стьюдента. Взаємозв'язок між кількісними ознаками вивчався на основі коефіцієнтів кореляції та варіації. Статистична обробка результатів дослідження вчителів

фізичної культури проводилась на персональному комп'ютері при цьому використовувався інтегрований статистичний пакет прикладних програм, розроблений фірмою STSC (США) - Microsoft EXCEL в 2003 році, що дозволив здійснити адекватний математичний аналіз.

Обчислювалися наступні показники [127; 224]:

чисельність вибірки (n);

середнє значення вибірки ($X_{cp.}$);

середнє квадратичне відхилення (σ);

коефіцієнт варіації (v);

коефіцієнт кореляції (R_{xy});

помилка репрезентивності (m);

коефіцієнт рангової кореляції (r).

Критерій Ст'юдента використовувався для порівняння виборок за абсолютними значеннями їх середніх арифметичних, тобто якщо необхідно було порівняти числові параметри у досліджуваних групах і визначався за формулою:

$$t = \frac{|X_1 - X_2|}{\sqrt{m_1^2 - m_2^2}}$$

де: X_1, X_2 – середнє арифметичне порівняльних груп; m_1, m_2 – помилка репрезентивності порівняльних груп.

При $t \geq t_{гр.}$ – результат вірогідний;

При $t \leq t_{гр.}$ - результат не вірогідний

2.2. Організація, методика і контингент досліджень

Вивчення проблем післядипломної підготовки вчителів фізичної культури в умовах переходу незалежної держави Україна на нові соціально-економічні відносини, а також приєднанням її до Болонського процесу стають досить актуальними проблемами на сьогодні.

Дослідження проблем післядипломної освіти вчителів фізичної культури проводилось протягом 2005-2008 років на базі Сумського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

Дослідження підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури в системі післядипломної освіти проходило згідно розробленого плану, який базувався на зборі інформації з послідуючою її обробкою на основі якої робились відповідні висновки і приймались відповідні практичні рекомендації.

Отже, перед нами основним завданням стало створення моделі навчання для вдосконалення фахової підготовки у системі підвищення кваліфікації вчителя фізичної культури.

Написання дисертації і відповідно проведення досліджень проводилось поетапно, можна при цьому виділити три етапи кожен з яких був спрямований на вирішення відповідних завдань роботи (табл. 2.3).

Таблиця 2.3

Етапи проведення досліджень

Етапи	Мета етапу дослідження	Методи дослідження
I. Інформаційно-пошуковий	Обґрунтування проблеми і розробка методів дослідження. Вивчення особливостей післядипломної освіти підготовки вчителів фізичної культури. проведення констатуючого експерименту	Аналіз науково-методичної літератури її узагальнення, вивчення нормативно-правової документації, анкетування, тестування, бесіда, педагогічне спостереження, експертна оцінка.
II. Експериментально-аналітичний	Розробка та експериментальна апробація ефективності запропонованої схеми-моделі навчання вчителів фізичної культури у системі підвищення кваліфікації. Проведення формуючого експерименту	Моделювання, педагогічний експеримент, опитування, педагогічне спостереження, анкетування, тестування, експертні оцінки, самооцінки, математична статистика
III. Узагальнюючий, завершальний	Перевірка ефективності запропонованої моделі навчання вчителів фізичної культури у системі підвищення кваліфікації. Впровадження результатів у навчальний процес закладів післядипломної освіти	Педагогічний експеримент, методи математичної статистики

На першому етапі - інформаційно-пошуковий: проводився аналіз та вивчення науково-методичної, спеціальної літератури за напрямком дослідження. Також вивчалась законодавча та нормативно-правова

документація держави, так і інституту післядипломної педагогічної освіти щодо проблем післядипломної освіти. Аналіз літературних джерел за проблемою дослідження дозволив визначити мету та завдання роботи та обґрунтувати предмет та об'єкт нашого дослідження. Було розроблено методичний апарат, методику збору первинної інформації та схему дослідження.

На цьому етапі крім теоретичного аналізу і узагальнення літературних джерел проводився констатуючий експеримент який дав можливість визначити стан теоретичної та практичної підготовленості вчителів фізичної культури шляхом проведення тестування, анкетування та бесіди. Внаслідок такого дослідження було виявлено рівень підготовленості вчителів з дисциплін професійно-орієнтовного циклу визначені основні недоліки у професійній діяльності вчителя фізичної культури, також їх бажання розглядати певні проблеми на курсах підвищення кваліфікації. Все це дало змогу вносити корективи та пропозиції щодо навчання вчителів фізичної культури на курсах підвищення кваліфікації тобто зробити акцент на певні положення підготовки під час їх навчання.

На другому етапі дослідження – експериментально-аналітичний: проведення експериментальної роботи (формуючий експеримент). Було сформовано дві групи (контрольна та експериментальна), а також спираючись результати першого етапу був запропонований і проведений педагогічний експеримент. Передбачав технологію розробки, апробації системи (моделі) вдосконалення післядипломної підготовки вчителя фізичної культури з врахуванням андрагогічних принципів, у підрозділах (закладах) післядипломної педагогічної освіти в системі підвищення кваліфікації вчителів фізичної культури.

До начальних планів закладу післядипломної педагогічної освіти було запропоновано включити дисципліни професійно-орієнтовного циклу (біомеханіка, метрологічний контроль, методологія наукових досліджень). Також були внесені зміни щодо співвідношення варіативної та інваріативної

частини навчання вчителів як соціально-гуманітарного так і професійного модулів.

Також проводилось опитування (анкетування) вчителів фізичної культури з наступною математичною обробкою отриманих даних (кореляційний аналіз, факторний аналіз). За допомогою цих методів були вивчені соціально-педагогічні особливості післядипломної освіти, виявлені фактори та умови, що впливають на її структуру, зміст та мотиви навчання вчителів в системі підвищення кваліфікації.

Для аналізу матеріалів другого етапу широко використовувалися анкетування, тестування, педагогічне спостереження, методи математичної статистики, методи експертного оцінювання. За специфікою поставлених завдань даний експеримент носив практичний характер, тому що включав численні процеси експериментування в сфері післядипломного навчання вчителів фізичної культури з урахуванням сучасних вимог фізкультурного руху України та суспільства в цілому.

Третій етап дослідження – узагальнюючий, завершальний: кількісний та якісний аналіз результатів дослідження; обробка і впровадження результатів у навчальний процес закладів післядипломної педагогічної освіти. Перевірено ефективність моделі навчання, підведені підсумки дослідження.

Результати дослідження доповідалися на Всеукраїнській конференції, публікувались у фахових наукових виданнях.

У дослідженні взяли участь на першому етапі дослідження 224 респонденти і були охоплені наступні категорії фахівців: 55- тренер з виду спорту; 169 - учителі фізичної культури.

На другому етапі дослідження у педагогічному експерименті прийняло участь дві групи вчителів фізичної культури (контрольна та експериментальна). Експериментальна – 83 вчителів, контрольна – 82 вчителів.

РОЗДІЛ 3

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ ВЧИТЕЛІВ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ ТА ІНШИХ ФІЗКУЛЬТУРНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УКРАЇНІ

3.1. Фактори-причини мотивів навчання в системі післядипломної освіти вчителів фізичної культури

Проведені дослідження дозволили встановити, що післядипломна освіта виступає елементом неперервної та реалізує її основні функції. Однак, вона характеризується наявністю власних функціональних характеристик. Суб'єктом післядипломної освіти є особистість, що у процесі навчання задовольняє свої потреби та соціалізується. Саме ці два критерії – реалізація потреб і соціалізація дозволяють охарактеризувати специфічні функції післядипломної освіти, тому що на їх основі має місце залучення до певної соціальної групи, її цінностям і нормам. У рамках цих функцій, зовнішні, об'єктивні умови і внутрішні потреби особистості реалізуються під впливом певної сукупності факторів-причин, що піддаються конкретному соціологічному дослідженню.

Нами встановлено, що дана сукупність формує необхідні умови, які забезпечують ефективність неперервної освіти в цілому і післядипломному навчанні, зокрема.

Так, у результаті проведених досліджень були визначені і класифіковані найбільш важливі значні фактори-причини, представлені п'ятьома основними групами. В основу класифікації була покладена їхня цільова спрямованість (табл. 3.1.).

Запропонованих груп у класифікації факторів-причин щодо необхідності післядипломного навчання фахівців (спеціалізація, клінічна ординатура, стажування, підвищення кваліфікації та перепідготовка кадрів), може бути і більше. Оскільки, не всі вони рівноцінні, більше того, їх «питома вага» зазнає змін залежно від рівня освіти, спеціальності і стажу роботи.

Класифікація факторів-причин необхідності післядипломної освіти у вчителів фізичної культури

№ п/п	Найменування груп	Цільова спрямованість
1	Професійні	Впевненість у тім, що результати даного виду діяльності будуть впроваджені в реальний процес праці та професійне вдосконалювання.
2	Матеріальні	Розуміння зв'язку між ростом культурно-освітнього рівня та підвищенням винагороди за наявні знання та уміння, що практично використовуються.
3	Адаптивні	Усвідомлення соціального стану, що залежить від рівня культурно-освітньої компетентності та творчої ініціативи індивіда.
4	Моральні	Формування спонукальної сили поваги та самоповаги особистості, визнання значимості і попиту її знань.
5	Соціально-педагогічні	Ствердження фахівця як приклад (особливо у дітей).

З метою апробації запропонованого методологічного підходу який обумовлюється впливом конкретних факторів на ефективність післядипломної фізкультурної освіти, нами проведені дослідження серед вчителів фізичної культури. Був проведений порівняльний аналіз груп факторів-причин детермінації післядипломної фізкультурної освіти у фахівців галузі, а також вивчені мотиви, що впливають на їхню значимість.

Аналіз отриманих даних дозволив встановити, що післядипломна освіта розглядається вчителями фізичної культури як спосіб реалізації їх професійних, моральних і адаптивних факторів-причин які обумовлені необхідністю розширення знань і вмінь (табл. 3.2, рис. 3.1). Даний факт підтверджує припущення про те, що саме вона повинна стати основним шляхом задоволення освітніх потреб і служити засобом соціального захисту фахівців.

Разом з тим, результати опитування показали, що післядипломне навчання вчителів фізичної культури, у цей час, не повною мірою реалізує покладені на нього функції. Так, вчителі вказують на недосить значну реалізацію адаптивної функції (адаптивні групи - III ранг), а також вказують на не розробленість прикладного напрямку даного виду навчання. А саме, післядипломна фізкультурна освіта не розглядається ними як основа матеріального добробуту (матеріальні групи IV ранг) і не ототожнюється як

засіб формування професійного іміджу фахівця (V ранг соціально-педагогічні групи).

Таблиця 3.2

Група факторів-причин, що визначають необхідність післядипломної освіти для вчителів фізичної культури (у балах)

Групи факторів-причин	Загальний ранг	Вчителі фізичної культури (n=165)	Ранг
Професійні	1	0,65	1
Моральні	2	0,53	2
Адаптивні	3	0,42	3
Матеріальні	4	0,38	4
Соціально-педагогічні	5	0,13	5

В умовах формування економіки ринкового типу, ігнорування соціально-педагогічної значимості професії та можливостей додаткового заробітку, як результату післядипломного навчання, у більшості респондентів, можна пояснити не ефективністю роботи даної системи та недостатнім використанням всіх її організаційних компонентів. Порівняльний аналіз професійних і моральних груп факторів-причин дозволив встановити їхню тісну взаємозалежність у вчителів фізичної культури.

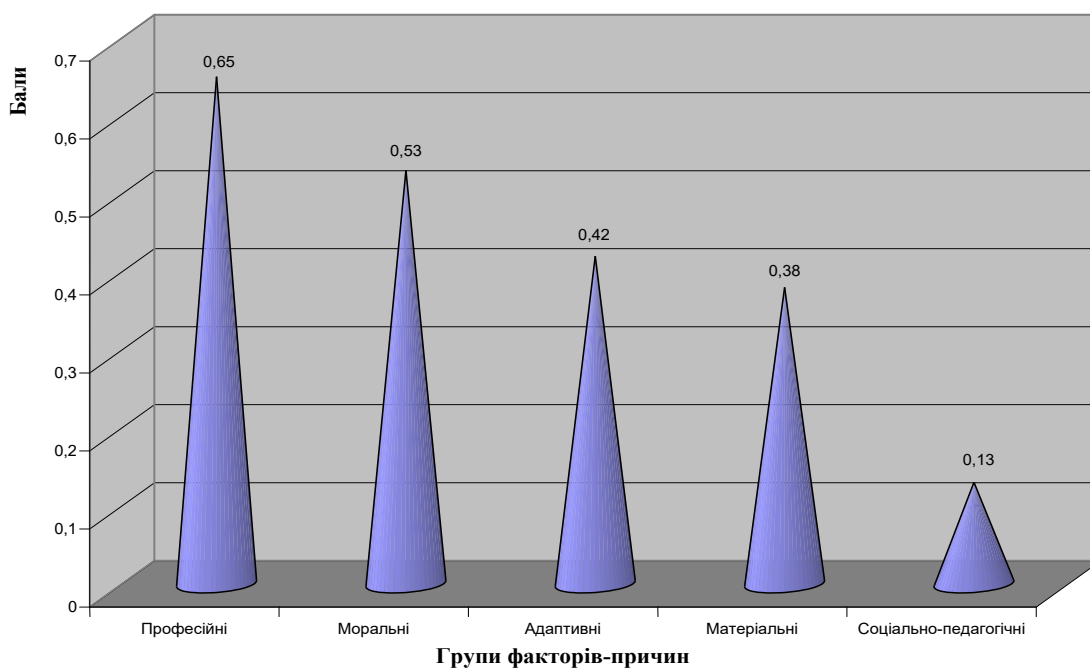

Рис. 3.1. Групи факторів-причин необхідності післядипломної освіти вчителів фізичної культури (у балах)

Нами встановлено, що необхідність післядипломної освіти у вчителів фізичної культури стимулюється професійними моральними групами факторів-причин ($r = 0,94$).

При формуванні навчального процесу для даної категорії слухачів у даній системі неперервного навчання необхідно акцентувати увагу на моральних і професійних групах факторах-причинах.

Вивчення впливів конкретних факторів-причин на необхідність післядипломної освіти дозволило визначити, що основною детермінантою у вчителів фізичної культури є потреба у професійному вдосконаленні. Це свідчить про особливе функціональне його навантаження (табл. 3.3 рис. 3.2).

Другу позицію в системі факторів-причин у вчителів фізичної культури займає необхідність у післядипломному навчанні, як гарантії соціально-професійної стабільності (0,72 бали).

Таблиця 3.3

Важливість факторів-причин необхідності післядипломної освіти для вчителів фізичної культури (у балах)

Групи факторів-причин	Фактори-причини	Вчителі фізичної культури (n=165)	Ранг
Професійні	Професійне вдосконалення	0,8	1
	Соціально-професійна стабільність	0,72	2
Матеріальні	Матеріальне благополуччя	0,19	8
	Одержання додаткового заробітку	0,46	5
Адаптивні	Адаптація до сучасних реалій	0,64	3
	Ріст професійної кар'єри	0,21	6
Моральні	Самореалізація	0,58	4
Соціально-педагогічні	Відповідність нормам соціального оточення	0,32	7

Незначне місце (VII–VIII ранг) серед досліджуваних факторів-причин у респондентів займає можливість відповідати нормам соціального оточення та основа матеріального благополуччя. Дане явище можна пояснити різким падінням значимості традиційних напрямків підготовки фахівців з фізичного виховання і спорту, гострою необхідністю впровадження нових спеціальностей, актуальних в сучасних умовах.

Проведене опитування вчителів фізичної культури дозволило визначити, що такими спеціальностями є: викладач спеціальних медичних груп у

загальноосвітніх, вищих і середніх навчальних закладах; педагог дошкільної й початкової освіти; фахівець в області міжнародного спортивного і олімпійського руху; фахівець із адаптивної фізичної культури; фахівець із рухової рекреації і туризму; фахівець з фізичної культури і спорту для осіб з обмеженими можливостями; фахівець із валеології; фахівець із лікувально-профілактичної справи.

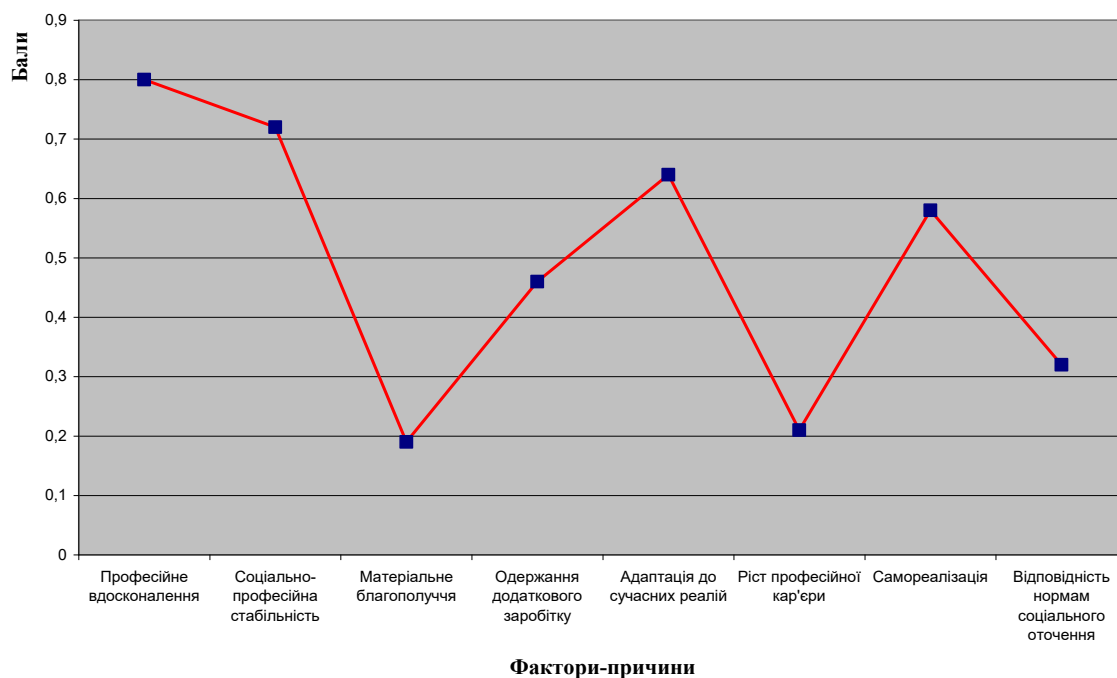

Рис. 3.2. Значення факторів-причин необхідності післядипломної освіти для вчителів фізичної культури (у балах)

Таблиця 3.4.

Мотиви навчання у системі післядипломної освіти вчителів фізичної культури (у балах)

Групи факторів-причин	Мотиви навчання	Вчителі фізичної культури (n=165)	Ранг
Професійні	Розвиток професійних здібностей	0,8	1
	Ліквідація прогалин в одному з видів професійної діяльності	0,54	3
Матеріальні	Створення основи для матеріального благополуччя	0,18	6
Адаптивні	Ріст професійної кар'єри	0,2	5
	Поглиблення знань в області, що цікавить	0,72	2
Моральні	Розширення кругозору	0,35	4
	Самоствердження	- 0,1	8
Соціально-педагогічні	Формування іміджу	0,1	7

Характеристика детермінант післядипломного навчання може бути поглиблена аналізом її мотиваційної структури (табл. 3.4., рис. 3.3.).

Тенденції у розвитку системи післядипломної освіти вчителів фізичної культури України вказують на необхідність вивчення процесу формування та задоволення мотивів навчання у ньому.

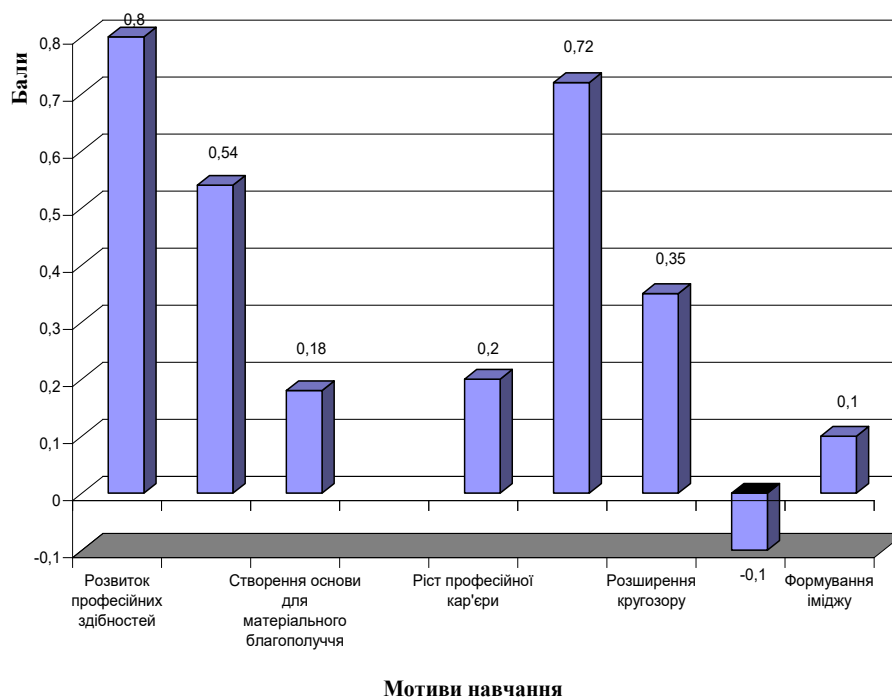

Рис. 3.3. Мотиви навчання у післядипломній освіті вчителів фізичної культури

Вивчення мотивів навчання в даній системі неперервної освіти дозволило виявити, що вона переважно базується на наявності певної мети фахівця. Шляхи досягнення цієї мети обумовлені перспективами її підвищення кваліфікації та пов'язаним з нею професійним і посадовим ростом.

Звертає на себе увагу те, що у післядипломній підготовці вчителів фізичної культури переважають мотиви саморозвитку, самореалізації та професійного вдосконалювання (I - III ранги), які знаходять своє відбиття в професійних і адаптивних групах факторів-причин. Це, в свою чергу, робить їх першорядними при проведенні занять в системі післядипломної фізкультурної освіти.

Так само нами встановлено, що створення основи матеріального благополуччя, самоствердження та формування іміджу, як мотиви, що спонукають до післядипломного навчання тісно взаємозалежні між собою ($r=0,78$) і не перебувають на належній позиції (VI-VIII ранги).

Мотивація, взагалі, і в системі післядипломної фізкультурної освіти, пов'язана, насамперед, з витратами додаткових зусиль (розумових, фізичних), отриманими результатами, рівнем винагороди і ступенем задоволеності. В свою чергу, задоволення - це результат впливу внутрішніх і зовнішніх винагород з урахуванням їх справедливості. Наскільки справедлива винагорода за результатами післядипломної освіти, настільки фахівці фізичного виховання будуть прагнути до її проходження. Нижче наведена оцінка мотивів навчання в системі післядипломної фізкультурної освіти залежно від професійно-демографічних характеристик респондентів (табл.3.5).

Вивчення мотиваційної структури навчання у системі післядипломної освіти серед вчителів фізичної культури дозволило встановити, що з віком, незалежно від посади та стажу роботи, вона змінюється. При аналізі отриманих даних виявлено наступне – перевага тих або інших мотивів післядипломної фізкультурної освіти залежить від стажу роботи за фахом ($r = 0,84$) і змінюються за певними фазами (табл. 3.5).

Перша фаза (до 5 років роботи) характеризується перевагою мотивів, пов'язаних з формуванням росту професійної кар'єри (0,79 бала). Другими по значимості визначаються мотиви, пов'язані з пізнавальною діяльністю. А саме, розширення кругозору (0,7 бали), ліквідація прогалин в одному з видів професійної діяльності (0,66 бали).

У другій фазі (від 5–14 років) - спостерігається падіння значимості таких мотивів навчання, як можливість професійного просування з 0,79 до 0,65 бали. Разом з тим, значимість мотивів професійної діяльності підвищується з 0,66 до 0,8. У третій та четвертій фазах (з 15–24 до 25–45 років роботи зі спеціальності) також відзначається висока значимість мотивів професійного вдосконалення,

однак, спостерігається зацікавленість респондентів у конкретизації необхідних знань.

Таблиця 3.5

Динаміка зміни мотивів до післядипломної освіти у вчителів фізичної культури залежно від стажу роботи за фахом (у балах)

Мотиви навчання	Стаж роботи			
	до 5 років	5-14	15-24	25-45
Розширення кругозору	0,7	0,68	0,7	0,62
Ліквідація прогалин у професійній діяльності	0,66	0,8	0,46	0,46
Поглиблення знань в області, що цікавить	0,3	0,65	0,68	0,76
Розвиток професійних здібностей	0,6	0,75	0,76	0,7
Створення основи для матеріального благополуччя	0,52	0,42	0,58	0,28
Ріст професійної кар'єри	0,79	0,65	0,65	0,35
Повага близьких, друзів	0,4	0,25	0,35	0,2
Формування іміджу	0,38	0,4	0,28	0,13

Так, розвиток професійних здібностей відзначено у групі вчителів з 24-х літнім стажем роботи - 0,76 балів, і 0,7 балів у групі з 45-ти літнім стажем роботи за фахом. А поглиблення знань в області, що цікавить, у даних групах фахівців відповідно 0,68 і 0,76 бали (рис. 3.4).

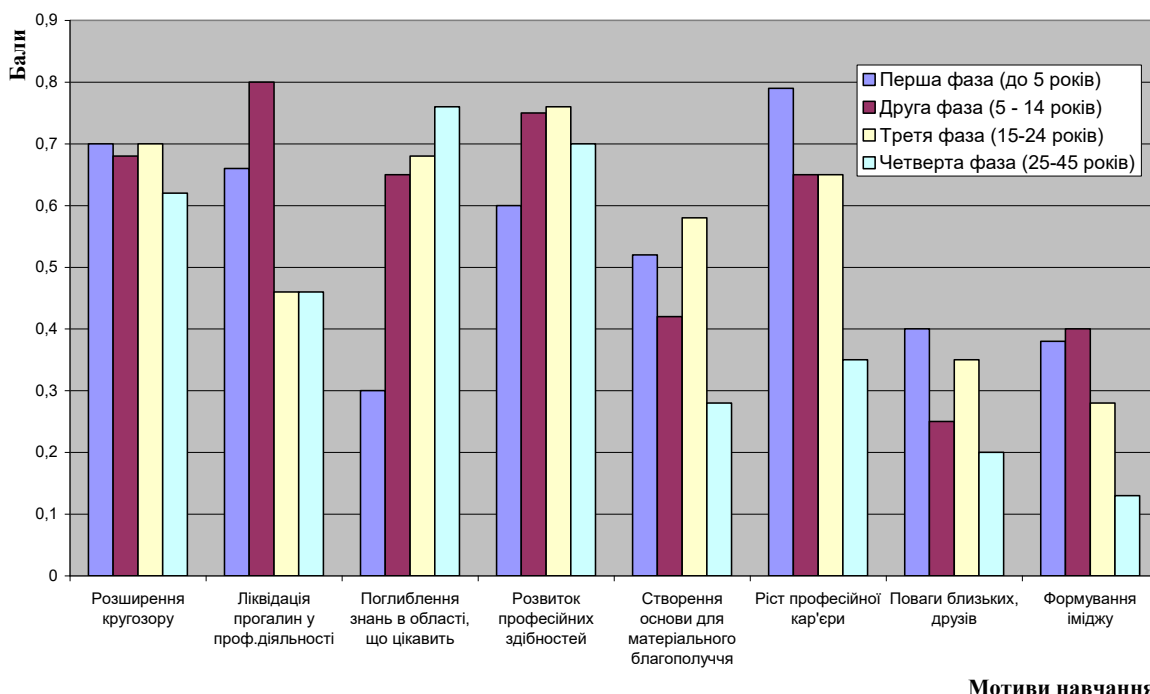

Рис. 3.4. Динаміки зміни мотивів навчання у системі післядипломної освіти вчителів фізичної культури залежно від стажу роботи (у балах)

Слід зазначити, що з віком потреба в післядипломній освіті у вчителів фізичної культури, не залежно від посади та стажу роботи, знижується. Так, молоді фахівці до 25 років відчувають потребу у післядипломній фізкультурній освіті на що вказують 45,5 % респондентів). А у віковій категорії 40-49 років дану потребу відзначили тільки 29,7 % вчителів. У ході досліджень ми визначили, що з ростом рівня їхньої освіти росте і необхідність у придбанні нових знань. Так, серед осіб, що мають середньо-фахову освіту мають таку потребу 33,9 % респондентів, а з вищою – 48,5 %.

Дані свідчать про те, що залежно від стажу роботи необхідно диференціювати підходи, форми і зміст післядипломної освіти. У цей час такий зміст побудований без обліку особливостей стажу роботи, віку, тенденцій розвитку особистості, що є однією зі стримуючих причин підвищення її ефективності.

3.2. Технологія організації системи післядипломної освіти вчителів фізичної культури та навчально-методичне забезпечення

Розробка та впровадження оптимальних технологій реорганізації процесу післядипломної освіти вчителів фізичної культури, дає можливість керувати кадровим потенціалом галузі фізична культура і спорт.

Технологія організації післядипломної освіти вчителя фізичної культури передбачає внутрішню змінну яка грає найважливішу роль у функціонуванні даного навчання, що розглядається у двох напрямках:

- технології навчального процесу;
- технології ресурсного забезпечення.

Для впровадження технологій навчального процесу в систему післядипломної освіти вчителів фізичної культури то його слід здійснювати в залежності від організації самого процесу та суб'єкта керування в якості яких виступають вищі навчальні заклади або установи післядипломної освіти; фізкультурно-спортивні організації та їхні структурні підрозділи; сумісні

(замовником виступають юридичні або фізичні особи, безпосереднім організатором - заклад післядипломної освіти) (рис. 3.5).

Рис. 3.5. Класифікація технологій організації післядипломної освіти вчителя фізичної культури

На основі проведеного аналізу нормативно-правових документів, узагальнення досвіду організації післядипломної освіти дало можливість нам встановити, що вищі навчальні заклади та заклади післядипломної педагогічної освіти здійснюють свою діяльність, для вчителів фізичної культури, як суб'єкт керування в таких його компонентах як: спеціалізація, підвищення кваліфікації (довгострокове та короткострокове) і перепідготовка (одержання нової професії). Тоді як фізкультурно-спортивні організації можуть проводити у своїх структурних підрозділах стажування, підвищення кваліфікації (курсове) і перепідготовку кадрів (перенавчання в рамках професії).

Як зазначають фахівці з проблем організації післядипломної освіти, в умовах ринкових відносин, найбільш ефективною вважають сумісну технологію підвищення кваліфікації (курсове та короткострокове) та перепідготовка кадрів (перенавчання в рамках професії і одержання нової професії). На їхню думку, вона дозволяє найбільш повно задовольнити потреби

організації у висококваліфікованих, конкурентоспроможних кадрах і одночасно реалізувати функцію соціального захисту фахівців фізичної культури.

Організаційне забезпечення спеціалізації в рамках вищих навчальних закладів або установ післядипломної освіти здійснюється за пріоритетними спеціальностями і актуальними напрямками розвитку галузі. Навчання здійснюється з врахуванням профільної вищої освіти, індивідуального психофізіологічного відбору осіб, що відповідають за своїми даними поглибленою більш досконалою професійною підготовкою. Строки навчання за спеціалізацією встановлюються залежно від освітньо-кваліфікаційного рівня слухача. Так, для одержання рівня спеціаліст навчання триває 1–1,5 року, для рівня магістр – 1–2 роки.

Навчальні плани, програми по підготовці фахівців фізичної культури створюються на основі прогностичної професійної моделі вчителя фізичної культури відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня та профілю, координаційних планів і вимог, затверджених регіональними та галузевими органами керування післядипломною освітою.

Спеціалізовану підготовку можна здійснювати по курсовому та індивідуальному виду навчання. При курсовому навчанні створюються навчальні групи, у яких проводяться навчальні заняття по очній, заочній та екстернатній формі організації. Навчання в даному компоненті післядипломної освіти вчителів фізичної культури найбільше оптимально проводити у два етапи. На першому етапі - у навчальній групі, під керівництвом професорсько-викладацького складу, безпосередньо на базі вищих навчальних закладів; на другому етапі - здійснюється своєрідне «доведення» вчителя на майбутньому місці роботи під керівництвом методистів з боку навчального закладу разом з висококваліфікованим працівником або керівником структурного підрозділу на об'єкті. Строк «доведення» триває 1 рік.

При індивідуальному виді навчання слухач вивчає теоретичний курс програми як самостійно так і за допомогою викладачів-тьюторів, а практичні

вміння та навички він здобуває на робочому місці під керівництвом безпосереднього (лінійного) керівника.

Організація підготовки вчителів фізичної культури таких освітньо-кваліфікаційних рівнів як спеціаліст, магістр проводиться в межах, установлених законодавством про освіту для відповідних освітньо-кваліфікаційних категорій [156; 270-273].

Навчання у даному структурному компоненті післядипломної освіти закінчується здачею кваліфікаційної або магістерської роботи, а також державних іспитів і видачею відповідних дипломів встановленого зразка.

У рамках вищих навчальних закладів підвищення кваліфікації поділяється на довгострокове і короткострокове.

Як показують дослідження, для підвищення ефективності довгострокового підвищення кваліфікації навчальні програми доцільно диференціювати для представників різних категорій вчителів фізичної культури, а також, що стосується фізкультурних працівників то сюди можна віднести наступні рівні.

1. Генеральне керівництво – голови, президенти, генеральні керуючі фізкультурно-спортивних організацій (директори);
2. Вище адміністративне керівництво – заступники голів, віцепрезиденти тощо;
3. Середнє адміністративне керівництво – керівники функціональних підрозділів, відділів, старші фахівці з фізичного виховання і спорту;
4. Середня ланка - фахівці з фізичного виховання та спорту;
- 5) Лінійний рівень – інструктори-методисти, молодші наукові співробітники, спортсмени - інструктора.

При даній формі підвищення кваліфікації організатори розробляють, погоджують і затверджують навчальні плани та програми, а також встановлюють строки та форми організації навчального процесу залежно від рівня знань. Наприклад, для вищого рівня та генерального керівництва - передбачається проведення конференцій у дискусійних групах, спеціальних

семінарів і дискусій - до 2-х місяців з відривом від виробництва і до 6-ти місяців без відриву від виробництва. Працівників середньої ланки навчають на курсах підвищення кваліфікації по нових напрямках: основні положення планування та контролю, вибір технологій, питання управлінської роботи.

Довгострокове підвищення кваліфікації, на базі вищих навчальних закладів, кваліфікованих вчителів фізичної культури дають можливість привести свій професійний рівень у відповідність із технологічною складністю робіт, що виконуються ними. Для проходження таких форм підвищення кваліфікації в рамках вищих навчальних закладів або установах післядипломної освіти, відповідно до заяв фахівців, комплектуються групи за рівнем кваліфікації, стажу роботи, мотивації до навчання.

Навчальні плани та програми довгострокового підвищення кваліфікації розробляються з врахуванням модельних характеристик даних спеціальностей і сучасних напрямків у фаховій діяльності вчителя фізичної культури та затверджуються органами відповідної компетенції. Тривалість навчання встановлюється до 3 місяців з відривом і до 6-ти місяців без відриву від виробництва. Понад вищевказані строки, при підвищенні кваліфікації фахівців, передбачається стажування строком до трьох місяців.

Аспірантура та докторантура, як одні з видів довгострокового підвищення кваліфікації, сприяють вирішенню науково-методичних, економічних, психологічних, педагогічних, правових і інших проблем. Навчання в аспірантурі, докторантурі здійснюється відповідно до діючого законодавства, що визначає порядок підготовки наукових кадрів [105; 152; 272; 273; 291].

Організація короткострокового підвищення кваліфікації здійснюється в міру необхідності, не рідше одного разу в рік. Навчання проводиться з відривом від виробництва до 3-х тижнів або із частковим відривом від виробництва, тривалістю до 6 місяців у вигляді практичних, семінарських, лабораторних занять, а також ділових, ситуаційних та імітаційних ігор.

Навчальні плани та програми короткострокового навчання розробляються організаторами. Навчання закінчується здачею іспитів або захистом курсових проектів (рефератів).

Перепідготовка кадрів у рамках вищих навчальних закладів та закладів післядипломної підготовки дає можливість одержати нову фахову освіту, яка викликана потребою науково-технічного та соціального прогресу, тому що отримана профільна вища освіта може видозмінюватися, а іноді й втрачати своє призначення. Для різних категорій фізкультурних працівників і освітньо-кваліфікаційних рівнів встановлені відповідні форми та строки перепідготовки. Слухачі навчаються тільки з відривом від виробництва строком до 5 місяців.

Стажування, як самостійний компонент післядипломної фізкультурної освіти вчителів фізичної культури та інших категорій фахівців проводиться в кращих вітчизняних та закордонних фізкультурно-спортивних організаціях і установах з метою оволодіння та послідувачим впровадження високоефективного досвіду організації праці у певному виді спеціальної діяльності.

План проведення стажування та індивідуальна програма розробляються спільно керівником і фахівцем який направляється на стажування. По закінченню строку навчання стажист складає звіт і надає його комісії по підведенню підсумків стажування (або безпосередньому керівникові), на підставі якого даються пропозиції про подальше використання даного фізкультурного працівника. Рішення комісії оформляється відповідним наказом.

Відповідно до проведених досліджень, найбільш перспективними та ефективними технологіями проведення підвищення кваліфікації в рамках фізкультурно-спортивної організації є:

1. Школа спеціалізованої підготовки. Створюється з метою підвищення рівня професійних знань і пошуку оптимальних шляхів вдосконалювання діяльності фізкультурних працівників.

Організатори, на основі галузевих навчальних планів і програм, з урахуванням специфіки своєї діяльності, розробляють навчальні плани для конкретних груп слухачів. Групи комплектуються за професійною ознакою (тренери, викладачі фізичного виховання, учителі фізичної культури, реабілітологи, рекреологи тощо) і спрямованості (спорт вищих досягнень, резервний спорт, інвалідний спорт, фізичне виховання різних груп населення, фізкультурно-оздоровча спрямованість, реабілітація при конкретному захворюванні). При цьому разом з фахівцями та обслуговуючим персоналом у школах можуть займатися керівники, фахівці, що не мають профільної освіти, що входять до складу трудових колективів. Заняття в школах, залежно від конкретних умов, проводяться з відривом або без відриву від виробництва. Навчання в школах закінчується співбесідою, на якій обговорюються пропозиції слухачів, спрямовані на підвищення ефективності роботи даної організації, а також оцінюються знання які отримані в процесі навчання.

2. Делегування повноважень - являє собою процедуру передачі окремих повноважень керівника кандидатів на заміщення даної посади. Строки виконання функціональних обов'язків лінійного керівника фахівцем визначаються індивідуально. По закінченню даної форми підвищення кваліфікації фахівець надає звіт про зроблену їм роботу на заміщаємій посаді.

3. Самостійне підвищення кваліфікації кожного працівника фізичного виховання і спорту, в тому числі і вчителя фізичної культури, у рамках фізкультурно-спортивної організації, здійснюється за індивідуальним планом який затверджується його керівником. В індивідуальних планах, виходячи з специфіки самоосвіти, рекомендується вивчати передовий вітчизняний і закордонний досвід; новітні досягнення науки, техніки, наукової організації діяльності фізкультурно-спортивних кадрів; проблеми економіки, права, соціології, педагогіки тощо. Самоосвіта, а також робота по завданню керівника може здійснюватися як у робочий час, так і поза ним. Ефективність самоосвіти, значною мірою, визначається якістю організованої роботи консультаційних пунктів (організації, галузі, науково-дослідні установи) по видах спеціальної

діяльності працівників. Контроль за ходом виконання самостійного підвищення кваліфікації здійснюється безпосереднім керівником фахівця.

Істотну роль грає перепідготовка штатних співробітників у рамках фізкультурно-спортивних організацій, що перебувають під загрозою звільнення або з перспективою переміщення їх на інші робочі місця.

Щодо цього, актуальний досвід країн Центральної Європи, у яких розроблений модульний підхід до перекваліфікації, а також на післядипломне навчання населення [77; 137; 153; 257]. Сутність цього підходу полягає в самостійному оволодінні людиною конкретною професією. Підвищена мотивація до післядипломної підготовки та самоконтролю визначає особливу ефективність цього підходу.

Розробка та впровадження в практику фізкультурного руху технологій сумісного проведення підвищення кваліфікації та перепідготовки фізкультурних кадрів у сучасних умовах здобуває особливої актуальності, оскільки дозволяє сполучити інтереси конкретної фізкультурно-спортивної організації з науково-методичним і кадровим потенціалом вищих навчальних закладів.

До таких технологій відносять:

1. Спеціалізовані курси по нових технологіях і методиках організації фізкультурно-спортивної діяльності. Навчання здійснюється по наступних напрямках: нова техніка, нові технологічні процеси; нові види фізкультурно-спортивних послуг. Навчальні плани та програми для курсів спеціалізації розробляються безпосередньо фізкультурно-спортивними організаціями. Комплектування груп проводиться з фахівців фізичної культури, ідентичних фізкультурно-спортивних та навчально-виховних установ і закладів.

Заняття проводять один раз на місяць тривалістю не більше 4-х годин у день. Графіки роботи таких курсів з повним і частковим відривом або без відриву від виробництва визначаються спільно адміністраціями закладів, які проводять післядипломну освіту та організаціями-замовниками. Ефективність роботи таких курсів, у значній мірі, визначається: раціональним підбором

слухачів; особистістю керівника курсів; підбором висококваліфікованих викладачів-тьютерів; вибором місця проведення курсів; питомою вагою активних форм навчальної роботи; системою поточного та підсумкового контролю знань, умінь і навичок, отриманих в результаті навчання.

Навчання слухачів, на даних курсах, закінчується здачею заліків, захистом рефератів або курсових проектів, розробкою планів впровадження передового досвіду роботи.

2. Передатестаційні цикли – на них розглядаються питання: впровадження прогресивних форм організації, методів проведення фізкультурно-спортивних заходів, стимулювання інтересів та підвищення мотивації до занять фізичною культурою і спортом серед широких мас населення; визначаються заходи щодо підвищення результативності спортсменів-професіоналів на міжнародній арені; проводить аналіз результатів роботи окремих фізкультурно-спортивних колективів і фахівців, зокрема, нормативно-правового забезпечення функціонування галузі та окремих організацій різних форм власності; визначають методики проведення тренувального процесу і попередження травматизму у спортсменів високого класу; розглядаються питання суддівства, спортивної психології та педагогіки; керування командою в умовах ринкових відносин тощо.

Навчальні плани та програми для передатестаційних циклів розробляють організації, що проводять атестацію працівників фізичної культури і спорту, на основі типових програм та положень до них. Тривалість навчання на передатестаційних циклах не менш 72 годин, у тому числі не менш 30 % навчального часу повинне приділятися практичним заняттям. Передатестаційні цикли проводяться на базі організацій, що проводять атестацію і у закладах післядипломної фізкультурної освіти за регіональною ознакою. Групи формуються з фахівців за рекомендацією керівників структурних підрозділів і за розпорядженням органів керівництва фізкультурним рухом. Навчання проводиться з відривом від виробництва не рідше одного разу в три роки. Процес навчання на передатестаційному циклі пов'язаний із процедурою

атестації та ліцензування фахівця, а також з конкретними питаннями певної організації. По закінченню навчання слухачі проходять атестацію та ліцензування шляхом здачі заліків або захисту рефератів.

Перепідготовка при спільній технології навчання фізкультурних кадрів здійснюється як:

- перенавчання вчителів фізичної культури, а також фахівців іншого профілю за рішенням адміністрації фізкультурно-спортивної організації. Здійснюється з відривом або без відриву від виробництва, по курсовій або індивідуальній формам організації навчання. Навчальні плани та програми для перепідготовки кваліфікованих фізкультурних кадрів і строки їхнього навчання визначаються і затверджуються фізкультурно-спортивними організаціями стосовно до освітньо-кваліфікаційних рівнів підготовки працівників (молодший спеціаліст і спеціаліст з фізичного виховання і спорту). З врахуванням фактичного рівня професійних знань і практичного досвіду тих кого навчають, допускається скорочення обсягу програм і строків навчання. Перепідготовка (перенавчання) фізкультурних кадрів, а також вчителів фізичної куультури завершується здачею державних іспитів і видачею посвідчень встановленого зразка;

- навчання фахівців фізичного виховання іншим (суміжним) професіям - це професійне навчання осіб, що вже мають професію, з метою оволодіння іншою або одержанням більш високого освітньо-кваліфікаційного рівня. Перелік нових професій, форми навчання, порядок розробки, затвердження навчальних планів і програм, контроль знань здійснюється фізкультурно-спортивними організаціями за аналогією з перенавчанням фахівців фізичного виховання і спорту.

Вдале керування процесом післядипломної освіти припускає вдосконалення організаційних форм і видів занять. Результати дослідження, а також вивчення спеціальної літератури дозволили нам встановити, що навчальний процес вчителів фізичної культури в закладах післядипломної

освіти традиційно здійснюється в наступних організаційних формах: **навчальні заняття, стажування та контрольні заходи.**

Проведені дослідження дали можливість виявити необхідність у переносі акценту організації навчального процесу у бік актуалізації особистісного моменту в післядипломній підготовці вчителів. Тому, надто важливо, включення в навчальний процес альтернативних форм: **виконання індивідуальних завдань і самоосвіта**, що було і зроблено з вчителям експериментальної групи при організації їх самовдосконалення під час самостійної підготовки методичних проєктів. Дані форми навчального процесу пов'язані з розвитком особистості, що здійснюється на основі вільного вибору видів діяльності в процесі самореалізації.

Основними методами навчальних занять у системі післядипломної фізкультурної освіти є: лекції, семінари-дискусії, науково-методичні та науково-практичні конференції. Але як показала практика необхідно розробляти та впроваджувати нетрадиційні методи проведення навчальних занять, що вимагають від тих хто навчається активної участі в освітньому процесі, нетривіального й оперативного мислення. Це ділові ігри, вирішення ситуаційних завдань, індивідуальні та виїзні заняття. Актуальність їхнього використання в сучасній системі післядипломної фізкультурної освіти підтверджують результати проведених нами досліджень серед вчителів фізичної культури.

Стажування проводиться як обов'язкова форма післядипломної фізкультурної освіти для одержання або підвищення освітньо-кваліфікаційного рівня, а також служить засобом одержання достовірної інформації про застосування та поширення передового досвіду роботи. Воно здійснюється в умовах професійної діяльності під організаційно-методичним контролем сторони, що проводить її та методистом за місцем проходження.

Розроблена нами технологія проведення стажування впроваджена в практику спеціалізованої підготовки вчителів фізичної культури Сумського обласного державного інституту післядипломної педагогічної освіти.

В існуючій системі післядипломної освіти вчителів фізичної культури не досить ефективні і **контрольні заходи** які не відповідають сучасним вимогам. Слухачі курсів висловлюють негативне ставлення до таких його методів проведення як іспити та заліки. За даними результатів досліджень нами встановлено, що доцільно здійснювати попередній, поточний і підсумковий контроль.

Методика попереднього контролю вчителя передбачає проведення його у вигляді заповнення заявки-опитувальника та тестування при вступі на курси. Це дозволяє з'ясувати стаж роботи, займану посаду, вихідний рівень теоретичних знань, а також фактори-причини, що спонукали до проходження післядипломної підготовки вчителя фізичної культури.

Поточний контроль дає можливість визначити рівень засвоєння знань вчителями фізичної культури в системі післядипломної освіти проводиться у вигляді модульного контролю після завершення певного циклу навчання з послідовним врахуванням результатів при проведенні підсумкового контролю.

Підсумковий контроль, традиційно, передбачає створення екзаменаційної комісії і проводиться з метою з'ясування фактичної відповідності рівня професійної або освітньо-кваліфікаційної компетенції вимогам професійних або освітніх характеристик. Поряд з методом проведення підсумкового контролю необхідно використовувати комплексне комп'ютерне тестування, проведення круглого столу, розробки нормативних і правових документів при проведенні підвищення кваліфікації та стажування.

Окремі положення запропонованого організаційного забезпечення проведення підсумкового контролю за рівнем засвоєння знань фахівцями, післядипломної фізкультурної освіти, що навчаються в системі, знаходять своє підтвердження в ряді наукових праць вітчизняних вчених (А.А. Єфімов, Е.П. Каргаполов, В.І.Стадніков тощо). Однак, у цей час, у практиці післядипломної освіти вчителів фізичної культури дана технологія не впроваджена і це істотно позначається на її результатах.

Індивідуальні заняття, а також реферати, курсові, кваліфікаційні, дипломні проекти, індивідуальні творчі роботи які передбачені навчальними програмами післядипломної підготовки вчителів фізичної культури і виконуються слухачами у встановлений термін. Індивідуальні заняття здійснюються самостійно при консультуванні викладачів і провідних фахівців, використовуються в розробці цільових комплексних програм і планів розвитку галузі, регіону чи організації.

Самоосвіта – основний засіб післядипломної освіти вчителів фізичної культури. Зміст самостійної роботи вчителя визначається навчальними програмами та планами післядипломної підготовки, методичними матеріалами, завданнями, вказівками викладачів і методистів.

Самостійна робота слухачів у системі післядипломної фізкультурної освіти забезпечується необхідною навчально-методичною базою, що також передбачає можливість проведення самоконтролю з боку того хто навчається.

Використання системного підходу для вирішення проблем післядипломної освіти вчителів фізичної культури в сучасних умовах дозволило встановити, що визначальним фактором її ефективності є не тільки організаційне, але й ресурсне забезпечення: правове, кадрове, фінансово-економічне, матеріально-технічне, науково-методичне, інформаційне (у тому числі рекламне).

Технологія реорганізації правового забезпечення післядипломної фізкультурної освіти ґрунтується на реалізації законодавчих і нормативних актів, прийнятих на державному і регіональному рівнях. До цих актів відносяться діючі законодавчі документи, постанови, розпорядження та укази Президента України, Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки України, Міністерство України у справах сім і, молоді та спорту.

Встановлено, що реалізація правового забезпечення в системі післядипломної фізкультурної освіти в тому числі і вчителів фізичної культури на рівні галузі здійснюється за наступними напрямками:

- 1) правові питання забезпечення кадрової політики галузі;

2) закони і нормативні акти, що визначають розвиток та функціонування післядипломної освіти фахівців з фізичного виховання та спорту;

➤ правові питання, що регламентують діяльність структурних елементів післядипломної освіти вчителів фізичної культури (спеціалізація, стажування, підвищення кваліфікації і перепідготовка кадрів);

➤ стандартизація освітніх послуг післядипломної фізкультурної освіти;

➤ атестація та ліцензування діяльності фахівців фізичного виховання і спорту, а також закладів, що надають післядипломну підготовку працівникам галузі та населенню країни.

Матеріально-технічне забезпечення в сучасних соціально-економічних умовах розвитку післядипломного навчання вчителів фізичної культури кадрів повинна передбачати наявність:

а) закладів і установ післядипломної фізкультурної освіти - міжгалузевих і галузевих післядипломних фізкультурних закладів та їхніх філій, шкіл спеціалізованої підготовки, факультетів підвищення кваліфікації та факультетів спеціалізованої підготовки вчителів фізичної культури при ВУЗах, навчально-спортивних і реабілітаційних центрів, відділень по перепідготовці кадрів при середньо-спеціальних і вищих навчальних закладах, курсів підвищення кваліфікації, міжгалузевих і галузевих регіональних центрів післядипломної підготовки фізкультурних кадрів, тощо.

б) місце (база) для проведення навчального процесу - навчальні приміщення (аудиторії, кабінети, лабораторії), спортивні, гімнастичні і тренажерні зали, басейни, обладнаних необхідним устаткуванням, інвентарем, технічними засобами навчання, навчальними та наочними посібниками.

Важливий напрямок у розвитку післядипломної освіти вчителів фізичної культури грає консолідація її матеріально-технічного і науково-методичного забезпечення. Важливу роль відіграють наукові дослідження у навчальному процесі зі створення м відповідних умов (лабораторій) при закладах післядипломного навчання. Це надасть можливість ефективно раціонально використовувати інтелектуальний потенціал працюючих, а також тих хто

навчається в післядипломних закладах і організаціях і відповідно у більше короткий термін адаптувати можливості науково-технічного прогресу до реальних потреб практики сучасного фізкультурного руху в Україні.

Головним напрямком реорганізації системи післядипломної освіти вчителів фізичної культури та інших фізкультурних працівників її радикальне вдосконалення з послідуною адаптацією до сучасних умов, що різко змінились, внутрішнього і зовнішнього впливу ринку, як свідчить світовий досвід, стало масове використання новітніх інформаційно-комунікативних технологій.

У цей час недостатнє використання інформаційного забезпечення (відсутність цільового розподілу інформаційних потоків між компонентами системи післядипломної освіти вчителів фізичної культури, слабкий або взагалі відсутній зворотний зв'язок для одержання результатів використання цієї інформації, що негативно відбивається на якості рішень які приймаються. Все це підвищує інертність системи, тобто сповільнює швидкість її реагування на можливі та безперервні зміни внутрішнього та зовнішнього середовища [44].

У зв'язку із цим, формування цього виду забезпечення організації післядипломної освіти вчителів фізичної культури повинна бути пов'язана з використанням сучасних комп'ютерних технологій, рекламно-довідкової літератури (проспекти, буклети, брошури, каталоги, засобів тело- і радіо-комунікацій). Крім того, використання новітніх інформаційних та телекомунікаційних технологій при проектуванні діяльності установ післядипломної фізкультурної освіти дозволить охопити весь інформаційний спектр - від матеріально-енергетичних і трудових витрат які спрямовані на вироблення інформаційних ресурсів до закінчення їхнього використання з метою переводу його на більш якісний рівень.

У сучасних умовах розвитку фізкультурного руху, на нашу думку, саме інформаційні технології в діяльності післядипломної освіти вчителів фізичної культури повинні виступити як рушійна сила, що визначає стратегічне майбутнє галузі.

3.3. Педагогічні умови ефективності післядипломної освіти вчителів фізичної культури

У процесі функціонування, система післядипломної фізкультурної освіти в цілому та її підсистеми, крім керуючих впливів піддаються також і впливам зовнішнього та внутрішнього середовища.

У зв'язку із цим виникає гостра необхідність контролю умов, які впливають на ефективність післядипломної освіти вчителів фізичної культури та інших фізкультурних кадрів з метою прогнозування їхнього розвитку.

Для здійснення контролю щодо впливу даних умов на організацію післядипломної освіти вчителів фізичної культури їх традиційно розділяють на дві групи (рис. 3.6).

Рис. 3.6. Умови, що впливають на організацію післядипломної освіти вчителів фізичної культури

1. Зовнішні умови;
2. Внутрішні умови.

Зовнішні умови вміщують у себе елементи, які безпосередньо впливають на діяльність післядипломної фізкультурної освіти та сприймають на себе прямий вплив результатів її функціонування. До них варто віднести:

- національний рівень зайнятості;
- пропозиція та попит на ринку праці конкурентоспроможних фахівців фізичного виховання і спорту;
- кількість випускників вищих і середніх фізкультурних навчальних закладів, що виходять на ринок праці;
- прогноз майбутньої економічної активності для підтримки рівня заробітної плати фізкультурних працівників в тому числі і вчителів фізичної культури, тощо.

Також до цих умов відносять правове регулювання процесу проходження післядипломної освіти фізкультурних працівників.

Особливу увагу заслуговують внутрішні умови, що впливають на потребу вчителів фізичної культури у післядипломній освіті.

Дані умови різноманітні за своїм походженням та призначенням, тому можуть бути представлені у вигляді груп з врахуванням значимості для функціонування даної системи:

- економічні умови (адаптація до нових соціально-економічних і професійних умов; гарантія соціально-професійної стабільності; підвищення кваліфікації, атестація, ліцензування, тощо);
- соціальні (самореалізація; оволодіння новими знаннями, методами та сучасними формами роботи; незадоволеність характером роботи, адаптація до нового розвитку суспільства і можливість відповідати нормам соціального оточення; природне вибування кадрів (смерть, вихід на пенсію); втрата працездатності);
- демографічні (міграція; еміграція; географічні особливості; вікові та статеві особливості проживаючого населення).

До числа найбільш значимих варто віднести групу економічних умов, які впливають на потребу фізкультурних кадрів України у післядипломній освіті.

За рахунок впливів зовнішніх та внутрішніх умов, керівник післядипломною освітою вчителів фізичної культури мають можливість одержати інформацію яка необхідна для розробки та прийняття рішень щодо кадрової політики яка може визначати: набір фахівців їх переміщення, навчання, підвищення кваліфікації, а також і звільнення. Також на основі цього керівництво має можливість підвищити ефективність планування та проектування навчальної діяльності установ післядипломної фізкультурної освіти. До ефективної системи моніторингу варто віднести функції обліку та контролю які забезпечують зворотний зв'язок між суб'єктами керування та об'єктами післядипломної освіти - вчителями фізичної культури. У самому загальному виді моніторинг у системі післядипломної освіти вчителів фізичної культури полягає в обліку відомостей о проходженні післядипломної освіти яка відображається у документах встановленого зразка, а також у вивченні пропускної здатності окремих установ і закладів, що функціонують у даній системі неперервної фізкультурної освіти. Традиційно відомості про проходження післядипломної фізкультурної освіти вчителями фізичної культури відображаються у документах встановленого зразка, які засвідчують їх професійний і освітній рівень [272; 273] (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Документи, що свідчать про одержання післядипломної фізкультурної освіти вчителем фізичної культури

Структурні компоненти післядипломної освіти вчителя фізичної культури	Документи які одержують після успішного закінчення післядипломної освіти вчителем
Спеціалізація	Додаток до диплома про вищу освіту з визначенням отриманої спеціальності в рамках спеціальності та професії за дипломом; у випадку одержання більш високого освітньо-кваліфікаційного рівня в рамках одного напрямку: диплом про вищу освіту встановленого зразка
Стажування	Посвідчення видане за місцем проходження стажування
Підвищення кваліфікації (обсяг не менш 72 години)	Посвідчення про підвищення кваліфікації встановленого зразка
Підвищення кваліфікації (курсове або короткострокове)	Посвідчення або довідка, затверджене за місцем навчання
Перепідготовка кадрів	Диплом про перепідготовку встановленого зразка із присвоєнням відповідної кваліфікації
Перепідготовка кадрів (у випадку одержання вищого освітньо-кваліфікаційного рівня в рамках одного напрямку)	Диплом про вищу освіту встановленого зразка (бакалавр, спеціаліст, магістр)

Крім документів, що засвідчують про одержання післядипломної фізкультурної освіти, на нашу думку, необхідно ввести кваліфікаційний атестат вчителя фізичної культури, у якому повинні відобразитись відомості про освіту, присвоєння вчених ступенів і звань, проходження довгострокового підвищення кваліфікації, перепідготовки, стажування, наявності наукових і практичних розробок протягом всієї трудової діяльності. Кваліфікаційний атестат вчителя фізичної культури повинен враховуватися при проходженні працівниками атестації, посадових переміщеннях і навіть при змінах розміру заробітної плати. Даний документ повинен видаватися керівникам і фахівцям з місця роботи кадровими службами організацій, установами фізкультурно-спортивної спрямованості та фіксувати відомості на основі подання відповідних документів. При прийнятті на роботу вчителів фізичної культури адміністрація закладу може запросити пред'явити кваліфікаційний атестат. Облік, зберігання і ведення кваліфікаційних атестатів, а також розрахунки за них здійснюються в порядку, передбаченому для трудової книжки та її дубліката. Наявність такого документа дозволить встановлювати періодичність проходження післядипломної підготовки, а також формувати стійкі стимули до навчання протягом всієї трудової діяльності у вчителя фізичної культури.

Особлива роль в організації системи післядипломної освіти належить оцінці розрахунку пропускну здатності її установ та закладів [2; 44; 369; 370]. На думку багатьох фахівців, вона дозволить простежити динаміку процесу післядипломного навчання вчителів фізичної культури чи інших фахівців, виявити оптимальні шляхи підвищення її ефективності. Однак дослідники не дають чітко сформульованої методики розрахунку так званої «потужності» функціонування установ і закладів післядипломної освіти фізкультурних кадрів. Близькі до цього підходи використовуються в деяких країнах Заходу при оцінці роботи центрів зайнятості, діяльність яких характеризується кількістю людино-днів перепідготовки фахівців. Запропонована нами модель післядипломної освіти вчителів фізичної культури в системі їх неперервної підготовки з використанням системного підходу та її впровадження, може

позитивно позначитися на ефективності діяльності всієї системи фізичної культури і спорту. Здійснення системного підходу передбачає наступні механізми: механізм організації післядипломної освіти вчителів фізичної культури; механізм реорганізації; механізм моніторингу за діяльністю закладів післядипломної освіти такі за діяльністю вчителя фізичної культури.

В сучасних умовах розвитку фізкультурного руху, на нашу думку, саме інноваційні процеси в системі післядипломної освіти вчителів фізичної культури стануть рушійною силою які визначають стратегічне майбутнє галузі. Процес рішення кадрової проблеми в галузі «Фізична культура і спорт» повинен бути пов'язаний з використанням конкретних технологій навчального процесу в післядипломній освіті та перетворення наявних ресурсів. У процесі післядипломної підготовки вчителя фізичної культури доцільно та необхідно використовувати принципи навчання, які за своїм походженням можна поділити на загальні – використовуються у всій післядипломній освіті та спеціальні – обумовлюють розвиток післядипломного навчання у вчителів фізичної культури. На розвиток післядипломної освіти вчителів фізичної культури крім керуючих впливів здійснюють вплив внутрішні умови: (адаптація до соціально-економічних і професійних умов; соціально-професійна стабільність; підвищення кваліфікації або перекваліфікація; самореалізація; отримання нових знань та оволодіння новими методами і формами роботи; незадоволеність характером роботи; адаптація до нового розвитку суспільства з метою відповідати нормам соціального оточення; природне вибування кадрів (смерть, вихід на пенсію); втрата працездатності; міграція та еміграція; географічні особливості; вікові та статеві особливості) та зовнішні: (національний рівень зайнятості; пропозиція і попит на ринку праці; кількість випускників вищих і середніх фізкультурних навчальних закладів, що виходять на ринок праці; прогноз економічної активності, правове регулювання післядипломною освітою)

ВИСНОВКИ

1. Вивчення спеціальних літературних і нормативних джерел дозволило виявити чотири основні функції післядипломної освіти:

– компенсаторну, компенсація пробілів довузівського та вузівської освіти;

– адаптаційну, постійне пристосування фахівців до мінливих умов;

– розвиваючу, розвиток соціокультурного, інтелектуального й морального потенціалу особистості фахівця;

– інтегративну, формування здатності не тільки обслуговувати наявні виробничі й соціальні технології, але й здійснювати інноваційні процеси, процеси творчого розвитку в широкому смислі слова.

2. Встановлено, що згідно нормативно-правової можна виділити структурні компоненти післядипломної освіти: спеціалізація, стажування, клінічна ординатура, підвищення кваліфікації, перепідготовка кадрів які в свою чергу залишаються недостатньо розроблені та описані.

3. Підтверджено, що система підвищення кваліфікації вчителів має свої особливості, зокрема вона орієнтована на ринок освітніх послуг та створює конкурентне середовище. Визначені особливості системи більш повно розкривають її змістовність, відбивають індивідуальний неповторний колорит процесу навчання в ній.

4. Під час провадження діяльності з підвищення кваліфікації фахівців фізичної культури та спорту, також педагогів інших сфер необхідно дотримуватись основних принципів андрагогіки.

5. Визначені основні функції процесу навчання у середній та вищій школі: освітня, виховна, розвиваюча. У системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів інтегрований результат функціонування компонентів навчального процесу дещо ширший і можна виділити чотири основних функцій процесу навчання – освітньо-інформативна, аналітико-рефлексивна, виховна, розвивально-стимулююча.

6. Запропонована модель післядипломної освіти вчителів фізичної культури в системі їх неперервної підготовки з використанням системного підходу та її впровадження, може позитивно позначитися на ефективності діяльності всієї системи фізичної культури і спорту. Здійснення системного підходу передбачає наступні механізми: механізм організації післядипломної освіти вчителів фізичної культури; механізм реорганізації; механізм моніторингу за діяльністю закладів післядипломної освіти такі за діяльністю вчителя фізичної культури.

7. На розвиток післядипломної освіти вчителів фізичної культури крім керуючих впливів здійснюють вплив внутрішні умови: (адаптація до соціально-економічних і професійних умов; соціально-професійна стабільність; підвищення кваліфікації або переатестація; самореалізація; отримання нових знань та оволодіння новими методами і формами роботи; незадоволеність характером роботи; адаптація до нового розвитку суспільства з метою відповідати нормам соціального оточення; природне вибування кадрів (смерть, вихід на пенсію); втрата працездатності; міграція та еміграція; географічні особливості; вікові та статеві особливості) та зовнішні: (національний рівень зайнятості; пропозиція і попит на ринку праці; кількість випускників вищих і середніх фізкультурних навчальних закладів, що виходять на ринок праці; прогноз економічної активності, правове регулювання післядипломною освітою)

8. Розроблена технологія керування післядипломною освітою вчителів фізичної культури у значній мірі залежить від розробки структурно-функціональної моделі даної системи, що є однією з основних складових у прогнозуванні розвитку всієї системи вітчизняного фізкультурного руху.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аніщенко О. Післядипломна освіта: вектори розвитку в українському освітньому просторі [Електронний ресурс] / О. Аніщенко // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2022. – № 2. – С. 7–16.
2. Бріжата І. А. Професійна готовність майбутнього педагога до виховної роботи у професійно-технічних навчальних закладах [Текст] / І. А. Бріжата // Інноваційні технології навчання у професійно-технічній освіті : збірник наукових праць Всеукраїнської науково-практичної конференції, м. Суми, 27 листопада 2014 р. / відп. за вип. Ю.А. Павлик. – Суми : СумДУ; Сумський обласний центр зайнятості, 2014. – С. 92–100.
3. Ануфрієва О. Оцінювання кінцевих результатів діяльності закладів освіти / О. Ануфрієва // Післядипломна освіта в Україні. – 2004. – № 1. – С. 36–38.
4. Багорка А. М. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичної культури і спорту в ступеневій системі освіти [Текст] : автореферат... канд. пед. наук, спец.: 13.00.04 - теорія і методика професійної освіти / А. М. Багорка. — Запоріжжя : Запорізький нац. ун-т, 2021. – 20 с.
5. Багорка А. Різновиди форм дистанційних занять з фахових дисциплін спеціальності Фізична культура і спорт [Електронний ресурс] / А. Багорка, О. Есаулова // Молодь і ринок. – 2021. – № 10. – С. 98–102.
6. Біомеханіка спорту / [Лапутін А. М, Гамалій В. В., Архипов О. А., Кашуба В. О., Носко М. О., Хабінець Т. О.]. – К.: Олімпійська література. – 2005. – 320 с.
7. Богданова І. М. Модульний підхід до професійно-педагогічної підготовки вчителя / І. М. Богданова. – Одеса : Маяк, 1998. – 284 с.
8. Болтівець С. І. Андрагогіка як вчення про удосконалення дорослої людини / С.І. Болтівець // Післядипломна освіта в Україні. – 2001. – № 1. – С. 47–49.

9. Болубаш Я. Я. Організація навчального процесу у вищих навчальних закладах освіти : [навчально-методичний посібник] / Болубаш Я. Я. – К.: ВВП «Компас», 1997. – 62 с.
10. Бондар В. Дидактико-психологічна концепція реалізації освітньо-професійних програм підготовки вчителя / В. Бондар // Вища Освіта України. – 2004. – № 1. – С. 66–68.
11. Бріжата І. А. Формування травмопрофілактичної компетентності у майбутніх тренерів з виду спорту та фахівців фізичної реабілітації для професійної діяльності у спорті вищих досягнень [Текст] / І. А. Бріжата // Актуальні проблеми медичного забезпечення спорту високих досягнень : збірник матеріалів Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю, м. Суми, 7–8 листопада 2018 р. – Суми: СумДУ, 2018. – С. 15–17.
12. Булгакова Т. М. Гендерні аспекти у формуванні професійної спрямованості суб'єктів спортивної діяльності [Електронний ресурс] / Т. М. Булгакова, Г. В. Жукова // Освітній дискурс. – 2021. – Вип. 30 (1). – С. 27–34.
13. Бульвінська О. Підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників в університеті: актуальність тренінгів [Текст] / О. Бульвінська // Неперервна професійна освіта: теорія і практика. – 2019. – № 1. – С. 53–59.
14. Буренко В.М. Андрагогічний підхід до професійної підготовки вчителя гуманітарного профілю : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / В.М. Буренко. – К., 2005. – 24 с.
15. Буряк В. Розвиток професійно-педагогічних якостей у системі безперервної освіти / В. Буряк // Вища школа. – 2005. – №2. – С. 50–57.
16. Вітченко А. Проблеми підвищення кваліфікації викладачів у сучасній вищій школі: від формтворчості й експериментаторства до інноваційного пошуку [Текст] / А. Вітченко // Вища школа. – 2021. – № 12. – С. 19–35.

17. Галатюк М. Ю. Професійна підготовка майбутніх фахівців фізичного виховання в контексті розвитку їх спортивної культури [Електронний ресурс] / М. Ю. Галатюк // Інноваційна педагогіка. – 2020. – Вип. 20, Т. 3. – С. 184–187.
18. Данилко М. Т. Формування готовності до професійної діяльності майбутніх учителів фізичної культури : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. наук фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / М.Т. Данилко. – Луцьк, 2000. – 19 с.
19. Деякі питання діяльності закладів фізичної культури і спорту в умовах введення воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану в Україні [Текст] : постанова Кабінету Міністрів України від 19 серпня 2022 р. № 929 / Україна. Кабінет Міністрів // Урядовий кур'єр. – 2022. – № 184. – 25 серпня. – С. 4.
20. Деякі питання підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників [Електронний ресурс] : Наказ Міністерства молоді та спорту України від 13 вересня 2016 р. № 3520 / Україна. Міністерство молоді та спорту України. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1321-16#Text>
21. Дивак В. Особливості організації підвищення кваліфікації вчителів профільної старшої школи / В. Дивак // Післядипломна освіта в Україні. – 2004. – № 1. – С. 10–12.
22. Єфіменко П.Б. Педагогічні умови забезпечення різнорівневої професійної підготовки майбутніх фахівців фізичної культури : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. наук фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення». – Харків, 2002. – 20 с.
23. Жданова О.М. Управління фізичною культурою : [навчальний посібник для фізкультурних вузів] / О.М. Жданова. – Львів: Мінмолодьспорт, 1996. – С. 41.
24. Зіненко М. Післядипломна освіта марнотратства [Текст] : в закладах післядипломної освіти Чернігівщини викидаються на вітер мільйони бюджетних коштів через дублювання функцій цими вишами, сумнівні витрати

та "роздутий" штат керівників / М. Зіненко // Фінансовий контроль. – 2019. – № 10. – С. 12–17.

25. Зубанова Н. Ю. Формування професійно-педагогічної спрямованості особистості майбутнього вчителя фізичної культури : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. наук фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / Н. Ю. Зубанова. – Луцьк, 1999. – 17 с.

26. Зубко А. М. Організаційно-педагогічні умови удосконалення навчального процесу в системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / А. М. Зубко. – К., 2002. – 22 с.

27. Інноваційні технології в системі підвищення кваліфікації фахівців фізичного виховання і спорту [Електронний ресурс] : тези доповідей VII Міжнародної науково-методичної конференції, м. Суми, 16–16 квітня 2020 р. — Суми : СумДУ, 2020. – 292 с.

28. Кайдалова Л. Г. Упровадження дистанційної форми підвищення кваліфікації науково-педагогічних працівників з інноваційних технологій викладання [Електронний ресурс] / Л. Г. Кайдалова, І. С. Сабатовська-Фролкіна, В. Ю. Фесенко // Інноваційна педагогіка. – 2020. – Вип. 24, Т. 2. – С. 226–230.

29. Ковальчук В. Професійна перепідготовка і підвищення кваліфікації вчителів у модернізаційному суспільстві / В. Ковальчук // Вища освіта України. – 2015. – №1. – С. 104–109.

30. Колдовський О. В. Проблема ефективності методів з удосконалення системи підвищення кваліфікації тренерів: на прикладі вільної боротьби [Електронний ресурс] / О. В. Колдовський, Н. В. Петренко // Інноваційні технології в системі підвищення кваліфікації фахівців фізичного виховання і спорту : тези доповідей VIII Міжнародної науково-методичної конференції, м. Суми, 15–16 квітня 2021 р. – Суми : СумДУ, 2021. – С. 74–75.

31. Концепція розвитку післядипломної освіти в Україні [Електронний ресурс].

- режим доступу до док. :
- http://www.cippe.edu.ua/docs/ppo/2007/koncersija_pdo.doc
32. Лавренюк А. З практики модернізації деяких аспектів післядипломної педагогічної освіти в регіоні / А. Лавренюк // Післядипломна освіта в Україні. – 2004. – №1 (4). – С. 92–95.
33. Лисенко І. А. Соціально-педагогічні аспекти організації післядипломної освіти фахівців фізичного виховання і спорту : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. наук фіз. вих. і спорту : спец. 24.00.02 «Фізична культура, фізичне виховання різних груп населення» / І. А. Лисенко. - К., 2001. – 24 с.
34. Мармаза О. Диференційований підхід до навчання в системі післядипломної освіти як один із засобів оптимізації / О. Мармаза // Післядипломна освіта в Україні. – 2004. – № 1. – С. 96–100.
35. Ніколенко Л. Інтегративний підхід до навчання дорослих / Л. Ніколенко // Післядипломна освіта в Україні. – 2004. – №1 (4). – С. 24–27.
36. Носко М. О. Основи наукових досліджень у підготовці фахівця з фізичного виховання [Електронний ресурс] : навч. посіб. / М. О. Носко, І. А. Бріжата, С. В. Гаркуша. – К. : МП Леся, 2012. – 236 с.
37. Олійник В. В. Дистанційне навчання в післядипломній педагогічній освіті: організаційно-науковий аспект / В. В. Олійник, В. О. Гравіт // Післядипломна освіта в Україні. – 2001. – № 1. – С. 39–44.
38. Олійник В. В. Проблеми реформування і розвитку післядипломної освіти / В. В. Олійник, А. С. Нікуліна // Післядипломна освіта в Україні. – 2001. – № 1. – С. 6–9.
39. Олійник В. В. Українська модель функціонування і розвитку системи післядипломної педагогічної освіти в умовах модернізації / В. Олійник // Післядипломна освіта в Україні. – 2004. – №2. – С. 5–8.
40. Олійник В. В. Щодо принципів управління неперервною освітою / В.В. Олійник // Світло. – 2001. – №1 (19). – С. 10–15.

41. Олійник Л. М. Роль онлайн-спільнот у реалізації освітніх реформ (післядипломна освіта) [Текст] / Л. М. Олійник // Проблеми сучасної освіти. — 2018. — Вип. 9. — С. 44–48.
42. Петренко О. П. Підвищення кваліфікації та додаткова освіта у сфері фізичного виховання і спорту [Електронний ресурс] / О. П. Петренко, А. П. Павлова // Інноваційні технології в системі підвищення кваліфікації фахівців фізичного виховання і спорту : тези доповідей VII Міжнар. наук.-метод. конф., м. Суми, 16–17 квітня 2020 р. — Суми : СумДУ, 2020. — С. 277–279.
43. Підготовка майбутніх фахівців фізичної культури і спорту до використання засобів digital health у професійній діяльності [Електронний ресурс] / О. В. Семеніхіна, А. О. Юрченко, П. Ф. Рибалко та ін. // Інформаційні технології і засоби навчання. — 2022. — Вип. 3 (89). — С. 33–47.
44. Покроєва Л. Модель оптимізованої структури обласного інституту післядипломної педагогічної освіти / Л. Покроєва // Післядипломна освіта в Україні. — 2004. — №2 (5). — С. 39–44.
45. Покроєва Л. Модернізовані функції обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти / Л. Покроєва // Післядипломна освіта в Україні. — 2004. — №1(4). — С. 84–87.
46. Положення про підвищення кваліфікації тренерів (тренерів-викладачів) та інших фахівців у сфері фізичної культури і спорту [Текст] : постанова Кабінету Міністрів України від 21 серпня 2019 р. № 800 / Україна. Кабінет Міністрів // Урядовий кур'єр. — 2019. — № 167. — 3 вересня. — С. 6–7.
47. Проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної культури і спорту в умовах дистанційного навчання в університетах [Електронний ресурс] / О. В. Дубовой, В. І. Бабич, В. В. Дубовой та ін. // Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки. — 2021. — № 6, Ч. 2. — С. 40–48.

48. Русс С. Стан, проблема та перспективи розвитку інноваційної педагогічної діяльності у системі післядипломної педагогічної освіти / С. Русс // Післядипломна освіта в Україні. – 2014. – №2. – С. 93.
49. Сорочан Т.М. Модель Research Park в діяльності інститутів післядипломної педагогічної освіти / Т.М. Сорочан // Післядипломна освіта в Україні. – 2014. – №2. – С. 60–61.
50. Старченко С. О. Деякі проблеми підготовки вчителів в системі післядипломної освіти у вимірі сьогодення / С. О. Старченко // Сучасні проблеми фізичного виховання і спорту школярів та студентів України : Зб. наук. статей. – Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2007. – С. 171–176.
51. Старченко С. О. Науково-методична діяльність як засіб підвищення рівня професійної педагогічної майстерності вчителя фізичної культури / С. О. Старченко // Педагогіка, психологія та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту: наукова монографія / за редакцією проф. Єрмакова С.С. – Харків: ХДАДМ (ХХП), 2008. – № 4. – С. 118–120.
52. Старченко С. О. Пріоритети підготовки фахівців з фізичного виховання в системі післядипломної освіти / С. О. Старченко, О. В. Бріжатий // Педагогічні науки : Збірник наукових праць. Частина третя. – Суми: СумДПУ імені А.С. Макаренка, 2007. – С. 300–306.
53. Старченко С. О. Систематодологія підвищення кваліфікації вчителя фізичної культури сучасної української школи / С. О. Старченко, О. . Бріжатий // Молода спортивна наука України : збірник наукових статей з галузі фізичної культури та спорту. - Львів: ЛДІФК, 2006. – Випуск 10. Т.3. – С. 279–284.
54. Фролов М. Науково-дослідна робота в інститутах післядипломної педагогічної освіти / М. Фролов // Післядипломна освіта в Україні. – 2004. – № 1. – С. 87–91.
55. Штомпель Г. О. Післядипломна педагогічна освіта: виклики компаративізму глобалізації [Текст] / Г. О. Штомпель // Український педагогічний журнал. – 2015. – 4. – С. 73–81.

56. Щербань П. М. Прикладна педагогіка : [навч.-метод. посібник] / П. М. Щербань. – К. : Вища шк., 2002. – 215 с.
57. Юрчук Л. М. Стан і тенденції розвитку системи післядипломної педагогічної освіти у Польщі : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л.М. Юрчук. – К., 2003. – 19 с.
58. Goldowsky A; Rencic, J, Self-regulated learning and the future of diagnostic reasoning education / Goldowsky, Alexander; Rencic, Joseph // DIAGNOSIS. – DOI 10.1515/dx-2022-0066
59. Kikabhai N, How educational systems respond to diversity, inclusion and social justice: Disability, power, discipline, territoriality and deterritorialization / Kikabhai, Navin // BRITISH JOURNAL OF SOCIOLOGY. - Volume 73, Issue 4. - 2022 P. 685-698. DOI 10.1111/1468-4446.12969
60. Knowle's M. Towards A Model of Lifelong Education / M. Knowle's // Reflections on Lifelong Education and the school. – Hamburg, 1975.
61. Knowle's, Malcolm. The Adult Learner: a neglected species / Knowle's, Malcolm. – 4th ed. Houston, Texas: Gulf Publishing Company, 1990. – 292p.
62. Regarding research and teaching staff professional development as an integral part of providing quality training for future professionals with higher education [Електронний ресурс] / N. Kalashnik, A. Adamovych, M. Barus, N. Goliardyk // Молодь і ринок. – 2021. – № 1. – С. 64–69.

АНОТАЦІЇ

Циганюк Д.Л. Удосконалення системи післядипломної освіти фахівців сфери фізичної культури і спорту // Кваліфікаційна робота магістра / за спеціальністю 017 «Фізична культура і спорт». – Сумський державний університет, 2022. – 79 с.

Розроблено пропозиції щодо удосконалення окремих елементів системи післядипломної освіти фахівців фізичної культури і спорту, зокрема методичних рекомендацій щодо формування цілей та результатів навчання тренерів-викладачів та вчителів фізичного виховання на програмах підвищення кваліфікації.

Практична значимість отриманих результатів полягає в удосконаленні підходів до формування програм підвищення кваліфікації фахівців сфери фізичної культури і спорту у закладах вищої освіти, що дає змогу розширити можливості післядипломної освіти для фахівців відповідної категорії та зробити процес навчання більш гнучким та орієнтованим на сучасні тенденції розвитку фізичної культури і спорту.

Ключові слова: підвищення кваліфікації, післядипломна освіта, фізична культура і спорт, навчання впродовж життя.

Tsyhaniuk D. L. **Improvement of the system of postgraduate education of specialists in the field of physical culture and sports** // Qualification work of the master / on a specialty 017 «Physical culture and sports». – Sumy State University, 2022. – 79 p.

Proposals for the improvement of certain elements of the system of postgraduate education of physical culture and sports specialists have been developed, in particular, methodological recommendations for the formation of goals and training results of trainers-teachers and teachers of physical education in advanced training programs.

The practical significance of the obtained results lies in the improvement of approaches to the formation of training programs for specialists in the field of physical culture and sports in institutions of higher education, which makes it possible to expand the possibilities of postgraduate education for specialists of the corresponding category and make the learning process more flexible and oriented to modern trends in the development of physical culture and sport.

Key words: professional development, postgraduate education, physical culture and sports, lifelong learning.